

PISANII

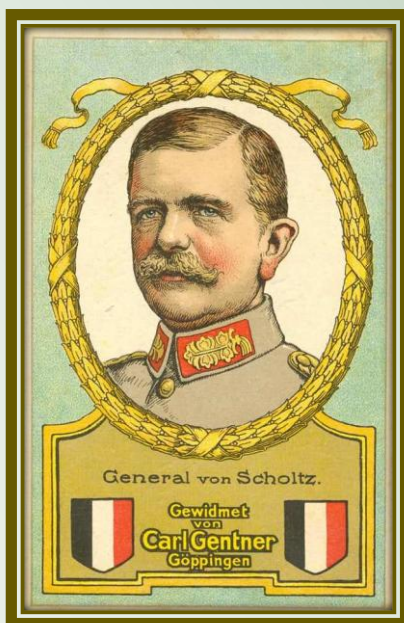
S
Ă
N
G
E
O
R
G
E
N
E

*La auzul clopotelor care îndeamnă la rugăciune în fiecare zi la ora 12.
Doamne ajută să trecem cu bine!*

HRISTOS A ÎNVIAT!

SPIRITUALITATE, ISTORIE ȘI TRADIȚIE LOCALĂ
ANUL IX, NR. 4(92), APRILIE 2020

Carte poștală reprezentându-l pe Generalul von Scholtz

5 aprilie 1917

Stimate D-le învățător

Prin puține zise vei ști că-s sănătos, care sănătate ap-ți rânduiescă bunul Dumnezeu și Dumnitale, la doamna și la copii. Timpul de aici, cam mișcă spre primăvară, numai urâtul și dorul ne gată, unde vedem că vine vremea lucrului.

Te salut cu mare dor domnule învățător, pe aici cam tună, măcar că-i iarnă, îi pentru noi cam așa.

Adresată de Gagea Grigore din Regimentul 63 Infanterie Bistrița, domnului Marcu Ioan din Sângeorz-Băi.

(Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud, Fond Învățător Ioan Marcu – Aducem mulțumiri d-lui Imre-Károly Tar pentru fotografiile și pentru traducerea textelor de pe cărțile poștale)

PISANII SÂNGEORZENE

- Spiritualitate, Istorie și Tradiție -

ANUL IX, NR. 4(92), APRILIE 2020

PISANII SÂNGEORZENE

Revistă de spiritualitate, istorie și tradiție locală

Fondatori: profesor **FLORIN HODOROGA**
teolog **ALEXANDRU DĂRĂBAN**

REDAȚIA: Casa de Cultură Sângeorz-Băi, str. Republicii nr.33,
jud. Bistrița-Năsăud; E-mail: florin.hodoroga@gmail.com

Jucu, str. Jucu-Herghelie nr. 67, jud. Cluj; E-mail: adaraban17@yahoo.ro;
aldaraban57@gmail.com

TEHNOREDACTARE: Alexandru Dărăban

Revista poate fi citită pe rețeaua de internet la adresele:

<https://independent.academia.edu/DarabanAlexandru>

<http://en.calameo.com/accounts/3280504>

<https://pisaniisang.wordpress.com>

COPERTA 1: *Pentru credința care o au bunicile de la țară ne ajută Dumnezeu –*

Foto: MARIAN ROȘ, comuna Rebrîșoara, județul Bistrița-Năsăud

COPERTA 2: Carte poștală din Primul Război Mondial

COPERTA 3: Carte poștală din Primul Război Mondial

COPERTA 4: Biserica noastră, a zilelor pe care le trăim (Facebook)

Fotografiile din acest număr provin din cadrul Serviciului Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (colecția fotografii), Facebook (Vicariatul greco-catolic Năsăud, Leon Prădan, Cornel Rusan, Iosif Ciunterei, Liceul „Solomon Haliță” Sângeorz-Băi), Centrul Cultural „Justin Sohorca” Sângeorz-Băi, colecția personală a artistului Maxim Dumitraș

Cuprins

<u>CUPRINS</u>	5
<u>EDITORIAL</u>	
Pr. Dr. MAXIM (IULIU-MARIUS) MORARIU, <i>Hristos a înviat și în nsufletele noastre!?</i>	7
<u>BISERICĂ, ȘCOALĂ, SOCIETATE</u>	
<i>Corpul învățătoresc din Sângeorgiu</i>	9
ALEXANDRU DĂRĂBAN, <i>Tractul Bistrița într-un Șematism ortodox din Ungaria și Transilvania pe anul 1917</i>	10
DORIN DOLOGA, <i>Aspecte privind fundația lui Maxim Lica din Sângeorz-Băi</i>	15
<u>RESTITUIRI</u>	
<i>Stațiunea Sângeorzului din alte vremuri</i>	17
<u>MEMORII</u>	
<i>Ziar de război – 1914-1918</i>	20
<u>DIN GRANIȚĂ</u>	
<i>Din Districtul Năsăudului în februarie</i>	33
Dr. ARTEMIU PUBLIU ALEXI, <i>Năsăud la finitul lui Decembrie 1877</i>	35
DĂNILĂ LICA, <i>Bistrița în 28 Ianuarie 1878</i>	38
CONSTANTIN MOISIL, <i>Năsăud în Martie 1878</i>	42
<i>Panamaua cu tunelul și linia ferată Ilva-Mică – Vatra-Dornei</i>	45
<u>RECENZII</u>	
Pr. GHEORGHE ZAVATE, <i>Recenzie</i>	47
Drd. MIHAI-OCTAVIAN GROZA, <i>Recenzie</i>	49
<u>COMUNISM</u>	
ALEXANDRU DĂRĂBAN, <i>Propuneri cu elementele pentru încadrare în ordinul nr. 100/C, Cabinet UM, din raza Serviciului Securității Poporului Bistrița</i>	52

EDITORIAL

Hristos a înviat și în sufletele noastre!?

Pr. Dr. Maxim (Iuliu-Marius) Morariu

Învierea Domnului reprezintă cu certitudine un eveniment care a schimbat cursul istoriei lumii. An de an, suntem invitați să o reținem. Să îi fim alături Răstignitului ce face să țâșnească viața din mormântul gol. Dacă fiecare ceas de prăznuire își are specificul și dinamica sa, acesta e parcă mai special decât toți. Învățați cu ritualuri, lista de cumpărături și "foiala" cu caracter social-liturgic ce definește perioada pascală, suntem chemați astăzi să luăm parte la un Paști în singurătate. Fără prieteni, grătare, chefuri, fără să luăm parte fizic la slujbele specifice sezonului...

Să fie el mai trist ca celelalte? Simți-vom, oare, Învierea? Trăi-vom, oare, bucuria sărbătorii? Sunt întrebări firești, ce se iscă parcă cu obraznicie în mințile noastre și ne apasă inimile. Răspunsul îl găsim tot în inimă. Unii ar crede că ilustrează dimensiunea interioară a acestui organ. Ar fi rău să fie așa! Cât de mulți oameni cu inimi întunecate ar simți în acest caz doar apăsare și teroare în aceste momente?

Nu, nu după inima noastră învie Hristos! Dimpotrivă! Ea însăși este chemată să învie în El și cu El! Pentru că învierea este o stare a sufletului. Nu vi s-a întâmplat niciodată să vă prindă Crăciunul într-o stare mai ciudată, marcați de anumite evenimente nefaste în familie? Ați simțit atunci bucuria sărbătorii? De bună seamă, într-o oarecare măsură, ați simțit-o, oricât de apăsați de griji ați fost! Așa e și cu Paștile. Chiar dacă sărbătoarea se desfășoară într-un cadru neobișnuit, Hristos învie. O face de dragul nostru, așa cum o face an de an, chiar dacă inimile noastre sunt prea

Pr. Dr. Maxim (Iuliu-Marius) Morariu

împietrite ca să simtă asta. Chiar dacă, nesimțitori cum suntem, plasăm evenimentul într-o listă lungă, unde se găsește la coadă. Dacă se mai găsește... Învie pentru noi, ca noi să avem viață. Bucuria cântării îngerești de laudă ne trezește la viață, ne inundă de-o adrenalină de care nu avem parte mereu și ne face să simțim o stare specială de învăpăiere a întregii ființe.

Spre deosebire de alți ani, acum avem "un privilegiu". Acela al intimității cu Hristos. Dacă îndeobște, de Înviere suntem chemați să trăim bucuria sărbătorii redefinindu-ne caracterul de făptură socială și mărturisind scularea lui Hristos din morți și altora, acum avem posibilitatea unui altfel de Praznic. Hristos învie în intimitate. Și ne oferă bucuria unei întâlniri intime. Vine sub acoperișul sufletului nostru, pentru a se sălășlui. Ne dă vestea cea bună și ne împlinește. Ce privilegiu! De la Zaheu încoace, puțini l-au mai avut. Ca el, suntem și noi uimiți. Nici noi nu ne-am dorit să-L primim întru totul pe Domnul, să-L confiscăm, să-L facem oaspete doar pentru noi. Poate nu ne-am cocoțat nici măcar în sicomor ca să-l vedem. Am ieșit doar la balcon. Și el a venit! Păstrând distanța regulamentară, nu din pricini de pandemie, ci din delicatețe. Căci Hristos nu dă buzna în sufletele noastre, ci așteaptă să fie chemat, excesiv de politicoasă câteodată... Ce să-i faci, meteahnă domnească... Așadar, nu trebuie decât să curățim păianjenii păcatului de pe barierele sufletelor noastre, să dăm cu cârpa pe colbul și funinginea păcatului ce s-a așternut aici și să fim gata! Minune! Hristos va învia și în sufletele noastre! Facă-se ele testimonianță întregii lumi!

Hristos a înviat! Praznic cu lumină și har și calde îmbrățișări de pe meleaguri încarantinate!

Al vostru întru Hristos iubitor,
Ieromonahul Maxim

BISERICĂ, ȘCOALĂ, SOCIETATE

CORPUL ÎNVĂȚĂTORILOR DIN SÂNGEORGIU

- Anul școlar 1874/1875 -

1. Mihai Domide, director și învățător ordinar în clasa a III-a. A propus, în afară de religie, toate obiectele prescrise. Numărul orelor: 23.

2. Simion Tanco, catehet greco-catolic. A propus Religia la toate clasele. Numărul orelor: 6.

3. Eremia Șorobetea, învățător ordinar în clasa a II-a. A propus, în afară de religie, toate obiectele prescrise. Numărul orelor: 23.

4. Ștefan Utalea, învățător ordinar în clasa a II-a a școlii populare. A propus, în afară de religie, toate obiectele prescrise. Numărul orelor: 23.

5. Vartolomeu Șorobetea, învățător ordinar în clasa I a școlii populare. A propus, în afară de religie, toate obiectele prescrise. Numărul orelor: 23¹.

Numărul școlărilor și școlărițelor de la Școala trivială din Sângeorgiu

- Anul școlar 1874/1875² -

Școala		H. Conspectu statisticeu.																			
		In clasa	Numerulu scolarilor		Parasira școl'a in de- cursulu anului	D'ntre școlarii ordinari la finea semestrului alu II. fura după															
			la inceputulu	la finea		Natio- nalitate				Religiune				Progresu							
						an. scol. 1874/5	Romani	Germani	Maghiari	Israeliti	Gr.-cat.	Rom.-cat.	Gr.-orient.	Conf. Augs.	Israeliti	Eminent	In prima	In secunda	In tertia	Remasera ne- esaminati	Sum'a
Triviale	Sangeorgiu	II.	28	25	3	25	—	—	—	—	25	—	—	—	—	8	12	5	—	—	25
		III.	24	22	2	22	—	—	—	—	22	—	—	—	—	7	10	4	1	—	22
Popor.	Sangeorgiu	I.	104	59	45	59	—	—	—	—	59	—	—	—	—	13	40	6	—	—	59
		II.	46	35	11	35	—	—	—	—	35	—	—	—	—	10	16	9	—	—	35
Sum'a			202	141	61	141	—	—	—	—	141	—	—	—	—	38	78	24	1	—	141

¹ Dr. Paul Tanco, *Programa a VI-a a Gimnaziului superior român greco-catolic din Năsăud, anul școlastic 1874-5, Sibiu, 1875, p. 44.*

² *Ibidem*, p. 46.

Tractul Bistrița într-un Șematism ortodox din Ungaria și Transilvania pe anul 1917

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Termenul de *șematism* (schematismus lat.) provine din cuvântul grecesc „schema”, adică formă, figură, model, mostră și este un cuvânt vechi care nu mai este utilizat în prezent în literatura periodicelor.

Enciclopedia Română (Sibiu, 1904) dă o definiție a șematismului ca fiind o combinare după o anumită schemă, specifică Bisericii Catolice și amintește doar șematismul diecezan ca o descriere a diecezei dimpreună cu consemnarea tuturor preoților după anumite rubrici. O altă definiție, mai lărgită, o prezintă *Dicționarul Limbii Române* (București, 1986) ca fiind o condică în care se înregistrează în mod sintetic diferite date, nume, acte, situații cu caracter religios, administrativ, militar, școlar etc. În schimb *Dicționarul Explicativ al Limbii Maghiare* (Budapesta, 1972) spune că șematismul este o listă (index) de nume și grade ale ofițerilor din armată, ale funcționarilor etc. Fiind specifice Bisericii Catolice, șematismele se regăsesc mai mult în literatura periodicelor din Transilvania, aici fiind nucleul Bisericii Române Unite. Ele oglindesc pe deplin organizarea și eficiența specifice regimului austriac¹.

Șematismele religioase sunt cea mai mare categorie și sunt structurate pe dieceze. Ele prezintă într-un mod bine organizat și ușor de consultat schema întregii dieceze de la episcop, vicar la canonici, arhiepiscopi, cancelari, lectori, arhimandriți, notari, avocați etc. cu numele acestora. De asemenea este dat șirul complet al parohiilor cu toți preoții, numărul de credincioși pe religii și distanțele la reședința catedrală. În continuare poate să apară o listă cu teologii care așteaptă hirotonisirea și cu posturile vacante, precum și liste cu elevii și studenții din școlile și institutele teologice patronate de dieceză².

Literatura șematismelor se regăsește numai în aria transilvăneană a culturii românești. Aceste desfășurătoare sistematizate de structuri și persoane în cadrul unor instituții din sfera administrativă, bisericească, militară etc. poartă amprenta propensiunii regimului austriac spre organizare și eficiență. Șematismele, ca publicații periodice, își au sorgintea în mai vechea literatură a calendarelor, sub ale căror nume și imagine au apărut la început. Trecerea de la calendar la șematismul propriu-zis s-a făcut prin adăugarea la datele calendaristice a informațiilor care avi-

¹ Anca Popa, Biblioteca Academiei Române – Filiala Cluj-Napoca, <http://www.bjc.ro/new/files/revista-lectura/sematisme.pdf>.

² *Ibidem*.

zau publicul cititor asupra unui spectru mai larg de cunoștințe. Spre deosebire de spiritualitatea est europeană, ortodoxă, unde calendarele au devenit cu timpul reviste literare, Imperiul catolic central a impus calendarul pragmatic, furnizor mai ales de date administrative. Sub această formă coabitantă s-a apropiat noul gen publicistic de părțile Ardealului, pe parcursul secolului al XVIII-lea¹.

Un asemenea șematism a fost întocmit și de Mitropolia ortodoxă de la Sibiu pe anul 1917 în care era reprezentată toată organigrama. În cele ce urmează vă vom prezenta acest șematism pe anul 1917. Aceasta începea cu prezentarea ierarhilor Mitropoliei, după cum urmează:

- Arhiepiscop și Mitropolit: Excelența Sa Înalt Preasfințitul Domn Vasile Mangra, arhiepiscop al Transilvaniei, mitropolit al românilor ortodocși din Ungaria și Transilvania, consilier intim al Majestății sale ces. și reg. apostol., membru ordinar al Academiei Române, etc.².

- Episcopi diecezani:

a) Preasfinția Sa Domnul Ioan I. Papp, episcopul Aradului, Oradiei-mari, Ienopolei, Hălmagiului și al părților anexate din Banatul-Timișan, membru în casa magnaților, etc.³;

b) Preasfinția Sa Domnul Dr. Miron E. Cristea, Episcopul Caransebeșului, membru în casa magnaților, etc.⁴.

Se continua apoi cu Sinodul episcopesc, Demnitarii mitropolitani și Congresul național-bisericesc⁵.

Congresul național-bisericesc era prezidat de mitropolit, iar ca membri naturali erau episcopii diecezani⁶.

Tractul Bistrița făcea parte din Arhidieceza Transilvaniei. Din partea clericilor nu a făcut parte nimeni, iar din partea mirenilor dr. Vasile Pahone avocat în Bistrița⁷.

În paginile ce au urmat era prezentată Arhidieceza Transilvaniei care păstra aceeași formă de organizare ca și cea la nivel mitropolitan, cu mici diferențe.

Tractul Bistrița era reprezentată în Sinodul mitropolitan de Grigore Pletosu – protopop în Bistrița, Iosif Popescu – director banca „Mureșana” în Reghin și Dr. Ioan Popescu – avocat în Reghin⁸.

După prezentarea structurii arhidiecezane s-a trecut la prezentarea fiecărui

¹ Ioan Chindriș, *Cel mai vechi șematism românesc cunoscut: Oradea, 1813*, <http://www.historica-cluj.ro/anuare/AnuarHistorica2002/14.htm>.

² *Calendariu pe anul comun de la Christos 1917*, Sibiu, Anul LXVI, p. 29.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*, pp. 29-30.

⁶ *Ibidem*, p. 30.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*, p. 37.

TRACTUL BISTRIȚA ÎNTR-UN ȘEMATISM ORTODOX DIN UNGARIA ȘI TRANSILVANIA
PE ANUL 1917

trac în parte. În rândurile ce urmează vom prezenta organizarea Tractului Bistrița care avea reședința protopresbiterială în Bistrița. Numărul sufletelor din acest tract era de 18.919.

Scaunul protopresbiterial era ocupat ca și președinte de Grigore Pletosu¹.

Membri:

Eliseu Dan, paroh în Borgo-Suseni²

Alex. Popoviciu, paroh în Cușma

V. Bălan, paroh în Blașfalăul-superior³

Mihai Pascu, paroh în Șimotelnic⁴

Constantin Flămând, paroh în Borgo-Rus⁵

Iuliu Suceava, paroh în Borgo-Prund⁶

Defensor matrimonial: vacant.

Notar: Pavel Beșa, presbiter, învățător pensionar în Borgo-Prund.

Comunele:

Bârla: 214 [suflete], *Berlád*) parohie unită Șieul Mare, *Nagysajó*, Vasile Nașcu - paroh; Școală confesională greco-ortodoxă comună cu greco-catolicii; Gregoriu Șuteu-învățător.

Bistrița: 375 [suflete], *Beszterce*, parohie unită în loc, cu filia Aldorf⁷ 25 [suflete], Gregoriu Pletosu – paroh și protopresbiter. Oraș cu diferite școli străine.

*Blașfalăul-inferior*⁸: 513 [suflete], *Alsóbalázsfalva*, parohie unită Șintereag, *Somkerék*; Ilarion Boțiu – paroh; George Pop – învățător.

*Blașfalăul-superior*⁹: 620 [suflete], *Felsőbalázsfalva*, cu filiile Sigmir: 97 [suflete] și Terpiu: 121 [suflete], *Szépnyír* și *Törpény*, parohie unită Șintereag, *Somkerék*; Vasile Bălan – paroh și Alex. Jurca – învățător.

*Borgo-Bistrița*¹⁰: 1.760 [suflete], *Borgóbeszterce*, parohie unită Borgo-Prund; Aurel Monda – paroh; Leontina Beșa și Șt. Bărbos – învățători. Este și școală de stat.

*Borgo-Joseni*¹¹: 1.333 [suflete], *Alsóborgó*, parohie unită Borgo-Prund; Leon Buzdug – paroh; Simion Pahone – învățător.

*Borgo-Mijloceni*¹: 1.272 [suflete], *Középborgó*, parohie unită Borgo-Prund; Ioan

¹ *Ibidem*, p. 47.

² Borgo-Suseni = Susenii-Bârgăului.

³ Blașfalăul-superior = Blăjenii de Sus.

⁴ Șimotelnic = Simionești.

⁵ Borgo-Rus = Rusul-Bârgăului.

⁶ Borgo-Prund = Prundul-Bârgăului.

⁷ Aldorf = Unirea, localitate componentă a municipiului Bistrița.

⁸ Blașfalăul-inferior = Blăjenii de Jos.

⁹ Blașfalăul-superior = Blăjenii de Sus.

¹⁰ Borgo-Bistrița = Bistrița-Bârgăului.

¹¹ Borgo-Joseni = Josenii-Bârgăului.

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Buzdug – paroh; Ioan Duca și Macedon Pop – învățători.

*Borgo-Prund*²: 2.353 [suflete], *Borgóprund*, cu filiile Borgo-Mureșeni³ și Borgo-Tiha⁴, *Marosborgó* și *Borgótiha*; parohie unită în loc; Iuliu Suceava și Nicolae Șoneriu – parohi; post de învățător vacant. Este și școală de stat.

*Borgo-Rus*⁵: 928 [suflete], *Oroszborgó*, parohie unită Borgo-Prund; Constantin Flămând – paroh; Al. Țiboc – învățător.

*Borgo-Suseni*⁶: 932 [suflete], *Felsőborgo*, parohie unită Borgo-Prund; Eliseu Dan – paroh; Iulian Flămând – învățător.

*Buduș*⁷: 712 [suflete], *Alsóbudak*, parohie unită Bistrița, *Bestercze*, cu filiile Budacul-săsesc⁸: 132 [suflete] și Orheiu⁹: 18 [suflete], *Szászbudak* și *Várhely*; Is. Suceava – paroh. Este și școală de stat.

*Caila*¹⁰: 627 [suflete], *Kajla*, parohie unită Șintereag, *Somkerék*; Ioan Langa – paroh; Aurel Chifa – învățător.

*Cârlibaba*¹¹: 108 [suflete], *Lajosfalva*, parohie unită Cârlibaba-Bucovina; colonie, se administrează prin parohul din Cârlibaba (Bucovina); școală de stat.

*Chintelnic*¹²: 994 [suflete], *Kentelke*, parohie unită Șieu-Măgheruș, *Sajómagyarós*; Grigore Căileanu – paroh; Vincențiu Runcan – învățător.

*Colibița*¹³: 140 [suflete], parohie unită Borgo-Prund; Ilarion Mariș – ieromonah, administrator parohial.

*Coșna*¹⁴: 695 [suflete], *Kosna*, parohie unită în loc; George Truța – paroh; școală comunală.

*Cușma*¹⁵: 598 [suflete], *Kusma*, parohie unită Petriș¹⁶, *Petres*; Alexandru Popoviciu – paroh; I. Griga – învățător.

*Galați*¹⁷: 1112 [suflete], *Galačfalva*, parohie unită Herina¹, *Herina*, Mihail Georgiu - paroh; V. Jeican învățător, al doilea post vacant.

¹ Borgo-Mijloceni = Mijlocenii-Bârgăului.

² Borgo-Prund = Prundul-Bârgăului.

³ Borgo-Mureșeni = Mureșenii-Bârgăului.

⁴ Borgo-Tiha = Tiha-Bârgăului.

⁵ Borgo-Rus = Rusu-Bârgăului.

⁶ Borgo-Suseni = Susenii-Bârgăului.

⁷ Buduș = sat în comuna Budacu de Jos din județul Bistrița-Năsăud.

⁸ Budacul-săsesc = Budacul de Jos.

⁹ Orheiu [Bistriței] = sat în comuna Cetate din județul Bistrița-Năsăud.

¹⁰ Caila = sat în comuna Șintereag din județul Bistrița-Năsăud.

¹¹ Cârlibaba = comună în județul Suceava, Bucovina.

¹² Chintelnic = sat în comuna Șieu-Măgheruș din județul Bistrița-Năsăud.

¹³ Colibița = sat în comuna Bistrița Bârgăului din județul Bistrița-Năsăud.

¹⁴ Coșna = comună în județul Suceava, Bucovina.

¹⁵ Cușma = sat în comuna Livezile din județul Bistrița-Năsăud.

¹⁶ Petriș = sat în comuna Cetate din județul Bistrița-Năsăud.

¹⁷ Galații [Bistriței] = comună în județul Bistrița-Năsăud.

TRACTUL BISTRIȚA ÎNTR-UN ȘEMATISM ORTODOX DIN UNGARIA ȘI
TRANSILVANIA PE ANUL 1917

*Ida-mare*²: 768 [suflete], *Kolozsnagyida*, parohie unită Teaca³, *Teke*, cu filiile *Dipșa*⁴: 165 [suflete], Teaca, *Stupini*⁵, *Milaș*⁶, *Bratfalău*⁷; Ioan Rusu – paroh; Ioan Filip – învățător.

*Iaad*⁸: 325 [suflete], *Jád*, cu filia *Dorolea*⁹, *Aszúbeszterce*: 265 [suflete], parohie unită Jaad; V. Mureșan – paroh; este școală evanghelică luterană.

Năsăud: 213 [suflete], *Naszód*, parohie unită în loc, cu filia *Maier*¹⁰: 73 [suflete], *Sângeorgiu*¹¹: 33 [suflete]; A. Bena – paroh. Este școală de stat și fundațională.

*Sântul*¹²: 403 [suflete], *Sajószentandrás*, parohie unită în Șintereag, *Somkerék*; Alexandru Boier – paroh; școală de stat.

*Șieul-Mare*¹³: 633, *Nagysajó*, parohie unită în loc; David Rusu – paroh; școală de stat.

*Șimotelnic*¹⁴: 404 [suflete], *Simontelke*, parohie unită Bistrița, *Bestercze*, cu filia *Monariu*¹⁵: 24 [suflete], *Malomárka*; Mihail Pascu – paroh; Adrian Mican – învățător¹⁶.

¹ Herina = sat în comuna Galații Bistriței din județul Bistrița-Năsăud.

² Ida Mare = Viile Tecii, sat în comuna Teaca din județul Bistrița-Năsăud.

³ Teaca = comună din județul Bistrița-Năsăud.

⁴ Dipșa = sat în comuna Galații Bistriței din județul Bistrița-Năsăud.

⁵ Stupini = sat în comuna Sânmihaiu de Câmpie din județul Bistrița-Năsăud.

⁶ Milaș = comună din județul Bistrița-Năsăud.

⁷ Bratfalău = Brăteni, sat în comuna Sânmihaiu de Câmpie din județul Bistrița-Năsăud.

⁸ Iaad = Livezile, comună din județul Bistrița-Năsăud.

⁹ Dorolea = sat în comuna Livezile din județul Bistrița-Năsăud.

¹⁰ Maier = Maieru, comună din județul Bistrița-Năsăud.

¹¹ Sângeorgiu = Sângeorz-Băi

¹² Sântul = Șieu-Sfântu, sat în comuna Șintereag din județul Bistrița-Năsăud.

¹³ Șieul-Mare = Șieu, comună din județul Bistrița-Năsăud.

¹⁴ Șimotelnic = Simionești, sat în comuna Budacu de Jos din județul Bistrița-Năsăud.

¹⁵ Monariu = sat în comuna Budacu de Jos din județul Bistrița-Năsăud.

¹⁶ *Calendariu pe anul comun de la Christos 1917*, Sibiu, Anul LXVI, pp. 47-48.

ASPECTE PRIVIND FUNDAȚIA LUI MAXIM LICA DIN SÂNGEORZ-BĂI

Dorin Dologa

În anul 1883 judele¹ în pensie Maxim Lica a lăsat prin testament averea sa în favoarea comunității locuitorilor din Sângeorz-Băi. Din veniturile acesteia trebuiau să se acorde premii pentru elevii harnici, să fie susținuți elevii care urmau Gimnaziul din Năsăud și să se acorde burse pentru cei care studiau dreptul. Maxim Lica și-a lăsat casa comunității locuitorilor din Sângeorz-Băi cu condiția ca respectivele patru camere de la etaj să fie închiriate pentru cei care veneau pentru curele de apă minerală. Cele două mori au fost de asemenea lăsate comunității locuitorilor din Sângeorz-Băi, cu condiția ca jumătate din venitul lor să constituie burse în valoare de 350 de florini, care să fie acordate tinerilor din Sângeorz-Băi care vor studia dreptul. Din veniturile pământurilor date comunității locuitorilor urmau să se acorde burse pentru elevii care mergeau la Gimnaziul din Năsăud. Averea mobilă urma să se vândă, iar banii obținuți urmau să se depună cu dobândă la bănci, din care urmau să se acorde premii pentru elevi și să fie ajutați cei care doreau să se înscrie la Gimnaziul din Năsăud². Valoarea acestei fundații lăsate de către Maxim Lica era de 1000 de florini³, o sumă considerabilă pentru vremea respectivă. Succesorii acestuia nu erau niște oameni nevoiași, altfel Maxim Lica le-ar fi lăsat lor averea.

După încetarea din viață a lui Maxim Lica, testamentul acestuia a fost atacat de către urmași, care au intentat un proces în instanță prin anii 1890-1892. Procesul a durat câțiva ani și s-a încheiat printr-un compromis. Urmașii lui Maxim Lica au primit imobilele din extravilan, iar comuna Sângeorz-Băi imobilele din intravilan⁴.

În baza compromisului încheiat comuna Sângeorz-Băi a considerat că nu mai are obligația de a administra această avere separat, ca fundațiune de burse și a înglobat-o în averea comunală, fără a avea o destinație specială⁵.

În anul 1914 chestiunea fundației lui Maxim Lica a fost adusă în atenția Congregației Comitatului Bistrița-Năsăud de către avocatul român George Anton. Congregația a emis în anul 1915 o hotărâre privind fundația lui Maxim Lica¹.

¹ Judecător.

² Arhivele Naționale Bistrița-Năsăud, Fond *Prefectura Județului Năsăud*, inventar pe numere de bază, dosar 304/1925, ff, 12-14.

³ *Ibidem*, f. 75.

⁴ *Ibidem*, f. 2.

⁵ *Ibidem*, f. 2.

Având în vedere cele prezentate mai sus, ne întrebăm în ce măsură a fost posibil ca testamentul să fie atacat ? Din moment ce testamentul este întocmit de către titular, așa cum s-a și întâmplat, acesta este practic inatacabil. Proprietarul putea dispune de averea sa așa cum voia. Probabil că testamentul a fost atacat prin unele subterfugii avocațești. S-a ajuns în instanță la o înțelegere, astfel încât ambele părți aflate în litigiu să fie mulțumite. Soluția a fost aceea a unui compromis, urmașii primind imobilele din extravilan, iar Primăria din Sângeorz-Băi pe cele din intravilan.

Prin încheierea acestui compromis prevederile testamentului au fost atacate în însăși esența lor. Prin scoaterea din testament a unor bunuri, valoarea veniturilor a scăzut. Scopul principal pentru care a fost întocmit testamentul, acela de a-i ajuta pe elevii merituoși dar săraci, a fost afectat. Voința testamentară a lui Maxim Lica nu a mai putut fi aplicată în totalitatea ei. În acest sens se naște întrebarea câți copii din Sângeorz-Băi au mai beneficiat de burse, cum au fost administrate morile, ce s-a întâmplat cu terenurile din averea lui Maxim Lica ? Din acest punct de vedere legalitatea compromisului este discutabilă.

Pe de altă parte, în conformitate cu principiile dreptului civil roman, odată donată Primăriei din Sângeorz-Băi, era legal ca averea lui Maxim Lica să fie considerată ca făcând parte din patrimoniul public. Având însă în vedere condițiile din testament, Maxim Lica grupa proprietățile în patrimoniul public într-o formă administrată direct de către Primărie, iar veniturile trebuiau administrate separat. Era vorba despre o fundație, adică despre o avere privată, administrată de către o instituție publică. Aceste bunuri care constituiau fundația lui Maxim Lica ar fi trebuit să intre în patrimoniul privat și nu în cel public al Primăriei.

Primăriile au și acum un domeniu privat. În cazul în care primăria se angajează să participe cu un teren la o investiție făcută de către o persoană privată, în baza legii administrației publice locale, consiliul local are competența să treacă bunurile din domeniul public în cel privat în anumite condiții, printr-o hotărâre. Domeniul public nu este amovibil², cel privat da.

Autoritățile austro-ungare nu aveau nici un interes ca un număr mare de români să primească burse și să devină intelectuali. Interesul acestora era ca românii să fie menținuți într-o stare de înapoiere intelectuală și economică, fără școală și fără venituri, pentru a putea fi stăpâniți mai ușor. Altfel nici o instanță de judecată nu ar fi aprobat un astfel de compromis.

Dincolo de problematica fundației, merită subliniată concepția revoluționară a acestor intelectuali locali, cum a fost și Maxim Lica, profunda lor dragoste de neam, preocuparea lor pentru ridicarea nivelului cultural al zonei.

¹ *Ibidem*, f. 4.

² Poate fi separat din restul ansamblului.

RESTITUIRI

STAȚIUNEA SÂNGEORZULUI DIN ALTE VREMURI

Document privind înființarea unei societăți pe acțiuni a băilor

În posesiunea comunei curat românești din romantica vale a Someșului, *Sângeorzul românesc* se află unul din cele mai renumite izvoare și băi de apă minerală alcalino-muriatice cunoscute azi sub numirea de *Hebe*.

Pe lângă împrejurarea că apa minerală a acestor izvoare, atât cantitativ, cât și calitativ, întrece cu mult toate izvoarele și băile minerale de această categorie și prin puterea vindecătoare a miraculoaselor izvoare cărora atâția bolnavi au să le mulțumească sănătatea și viața și fericirea lor, și-au câștigat un nume destul de bun în țara noastră, s-au impus deja de un lung șir de ani publicului românesc – mai cu seamă acum au și acel mare avantaj de a fi unicele băi de ape minerale în posesiune românească și prin acestea atrag la sânul lor an de an o societate mare și încheată românească, dând astfel și prin aceasta ținutului și băilor un caracter pronunțat românesc.

Pentru aceia care nu cunosc încă calitatea acestor băi, credem că e de ajuns dacă reproducem cuvintele scrise de contele Bethlen Lajos la anul 1854 în foaia „Hetilap”.

Îată ce se zicea atunci între altele despre aceste izvoare minerale:

„Tot pe Valea Rodnei este cu mult mai interesantă stâncă de altă formă a apei minerale de la Sângeorz; pe această artă meșteșugul omenească n-a stricat-o, ci în frumusețea sa naturală varsă apele sale vindecătoare, pentru omenirea suferindă ape cu care abia se pot compara scumpele ape minerale din străinătate. Într-o stâncă ce sună a gol, 4 stânjieni de înaltă, 300 stânjieni de lungă și 3.000 stânjieni în periferie, își prepară marele chimist, natura, acest medicament (leacul acesta) ce curge de miliarde de ani”.

Iar mai la capătul descrierii mai face următoarele juste aprecieri: „Azi nu se vede acolo nici un semn de artă, meșteșugire omenească. Încă tot așteaptă acest loc urma progresului. E de temut însă că industria omenească se va vădi aici tot așa de încet cum s-a dezvoltat și alcătuirea minunată a locului. Aranjarea mai potrivită a acestor locuri, destinul a amânat-o pe alte vremuri, pe altă epocă a omenirii. Deși nu lipsesc planurile, lipsesc conducători, administratori; nu-i cu cine, nu-i cu ce. Toate sunt strâns legate. Văzându-le acestea numai atâta cât putem scrie pe o tablă se stâncă: „Cât de bătrână e lumea asta și cât de tânără e omenirea”.

Cât adevăr nu se cuprinde în cuvintele acestea și cât de bine ne caracterizea-

DOCUMENT PRIVIND ÎNFIINȚAREA UNEI SOCIETĂȚI PE ACȚIUNI A BĂILOR

ză trista noastră stare!

Într-adevăr că, comuna ca proprietară a neglijat aproape de tot această comoară neestimată (neprețuită) românească și chiar și azi s-ar putea spune aproape aceleași cuvinte despre situația acestor băi de ape minerale.

Acum, mai cu seamă, când în toate părțile, localitățile balneare, pentru a putea ține piept concurenței și a mulțami pe deplin gusturile rafinate ale publicului de azi, au căutat a se aranja în cele mai moderne condițiuni, nici băile de la Sângeorzul românesc nu mai pot rămâne în stadiul lor de astăzi, primitiv, cu aranjamentul acela sărăcăcios, ci vor trebui să progreseze, să țină pas cu lumea de astăzi, ceea ce se poate realiza cu atât mai ușor, având marele avantaj de comunicație cu calea ferată.

Pentru a o ridica din această stare primitivă de stagnare și a o ridica la nivelul stațiilor mari europene se recere însă o mișcare mai mare, mai intensivă, care pe lângă energie reclamă un capital mare și bunăvoința întregii obști românești.

Proprietarul de azi al băilor, comuna, neputându-se angaja la o astfel de muncă, a hotărât anul acesta darea în arendă a izvoarelor și băilor pe o perioadă de 50 de ani, pe lângă următoarele condițiuni mai esențiale:

Comuna arendează pe 50 de ani izvoarele și băile, cu toate construcțiile ce aparțin acestor băi, pentru o arendă anuală de 6.000 coroane. Cei ce vor lua băile în arendă se obligă, ca pe lângă arenda anuală de 6.000 coroane, să întreprindă, investească în clădiri și alte ameliorări un capital de 250.000 de coroane, care clădiri după expirarea celor 50 de ani vor rămâne în proprietatea comunei.

E timpul suprem ca să luăm toate măsurile necesare ca să se încerce și în direcția aceasta barem acum când și aceste băi românești sunt periclitate de a ajunge în mâini străine, lipsindu-ne astfel și de acest unic loc al nostru de recreare și tămăduire; ca să nu cadă aceste unice ale noastre băi în mâinile cine știe acum și să ne lipsim astfel de unicul nostru loc de vindecare și distracție din motivele arătate mai sus.

Pentru aceea subscrișii am aflat de absolut necesar înființarea unei societăți acționare cu un capital de 300.000 de coroane, care sumă să se întreprindă la modernizarea, înfrumusețarea, ridicarea acestora și extinderea băilor, edificându-se hoteluri, stabilimente, pavilioane, case de locuit, vile, parcuri, etc., îmbrăcând astfel băile de la Sângeorz într-o haină nouă modernă și atrăgătoare.

Dar nu numai din punct de vedere național, ci și din cel al rentabilității, suntem convinși că această avere, până azi atât de neglijată, care formează un capital neprețuit, nu-i permis să o lăsăm să ajungă în mâini străine.

Ceea ce privește rentabilitatea, s-a constatat că pe lângă tot indiferentismul și nepriceperea la exploatarea de azi, atât a băilor, cât și a apei minerale, ea este cât se poate de favorabilă. Se exportă anume anual apă minerală în preț de 20-30.000 coroane, iar venitul băilor abstrăgând fără de apă minerală, se evaluează la 5-6.000 coroane.

DOCUMENT PRIVIND ÎNFIINȚAREA UNEI SOCIETĂȚI PE ACȚIUNI A BĂILOR

Cu totul alte rezultate se vor obține atunci când, după întrebuințarea, investirea capitalului proiectat, instalațiunile de băi, vor fi aranjate după spiritul timpului modern, spre deplina mulțămire a publicului vizitator și când – grație propagandei medicilor români, precum și a tuturor binevoitorilor acestei cauze – faima bună a efectelor miraculoase a acestor ape minerale va pătrunde în cele mai largi pături ale publicului, sprijinindu-se astfel una dintre cele mai folositoare instituții românești.

Pe lângă multe avantaje, favoruri, băile de la Sângeorz ar mai oferi publicului românesc și acel mare avantaj de a putea pune la dispoziție și publicului mai lipsit de mijloace această stațiune balneară de renume, pe lângă prețuri tot mai reduse sau în cazuri de lipsă chiar și gratuit. De asemenea se pot acorda favoruri copiilor de școală români, studenților de la gimnazii și celor universitari.

Oare nu am putea ajunge și noi la conștiința aceea că milioanele de bani scumpi românești, care se varsă an de an pe la băile străine, să ajungă odată și în mâini românești, folosindu-se iarăși numai în scopuri românești.

Acum, mai cu seamă, când oaspeții români de la toate băile din Ungaria, care formează un număr atât de considerabil, încep a fi nu numai tolerați, ci de-a dreptul șicanați în fel și forme, ar fi timpul suprem să arătăm că știm și noi prețuri și ne știm și noi însufleți pentru ce e al nostru și punând umăr la umăr să dăm ființă unei stațiuni balneare moderne, cu caracter curat românesc, în care voința noastră să fie dătătoare de ton.

Apelăm deci în prima linie la sprijinul moral și material al Onoraților Domni medici – de la a căror atitudine și bărbăție atârnă mai mult succesul acestei întreprinderi – precum și al băncilor și al tuturor Stimaților Domni, cărora le zace la inimă progresarea instituțiunilor noastre românești -, binevoiască a contribui cu obolul lor la reușita acestei întreprinderi, menită a ridica băile de la Sângeorz la adevărata valoare ce li s-ar cuveni în urma calității atât de superioare a apelor; și a contribui prin aceasta la păstrarea caracterului național românesc al acestui ținut.

Vă rugăm, deci, a subscrie un număr cât mai mare de acții și a purta coala aceasta de subscriere în cercul larg al cunoștințelor d-voastră, iar după câștigarea subscrierilor a o remite dimpreună cu sumele încasate cel mult până la 1 Faur 1911 la adresa uneia dintre Societățile de împrumut și păstrare *Bistrișteana* și *Coroana* din *Bistrița* și *Aurora* și *Mercur* din Năsăud.

Mulțumindu-vă pentru bunăvoință, suntem
Cu toată stima

Năsăud la 1 octombrie 1910¹.

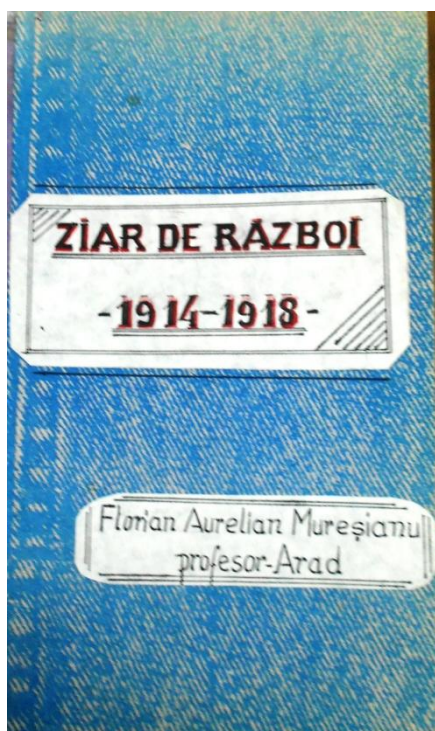
¹ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (S.J.A.N.B.-N.), Fond *Societatea acționară „Hebe” Sângeorz-Băi*, dosar nr. 4.

MEMORII

„ZIAR DE RĂZBOI – 1914-1918”¹

Plecarea la front

În data de 14 august, adică a doua zi după depunerea sa, mai bine zis, după reînnoirea jurământului, ne-am încolonat tot batalionul în piața din fața cazărmii honvezilor și după o scurtă paradă militară am plecat, plini de flori dăruite de localnici, spre gară unde, după îmbarcarea în vagoane, ne-am îndreptat către frontul sârbesc.

Cu durere în suflet am trecut cu trenul militar prin Dej, Gherla și alte orașe în care publicul, mai ales damele, ne ofereau flori, țigarete, băuturi răcoritoare, prăjituri ș. a. În câteva locuri am fost întâmpinați cu cântece corale locale. Într-o stație din Banat, între alte cântece, s-a cântat un cântec actual pentru acea vreme (Megaly, Kutja Szerbia) „Așteaptă numai tu cățea de Sîrbia”.

În drumul spre front s-au întâlnit toate batalioanele regimentului nostru, cel din Dej, din Bistrița și din Zalău. Comandantul regimentului era August Schmidt, vice-colonel împărătesc și regesc.

În ziua de 16 august am sosit în localitatea Baraniște (Homokbalványos) lângă Panciova, unde am început serviciul de pază a frontierei. Am făcut, la început, serviciul de pază la o bucătărie militară, la o oară și un depozit de făină, apoi la un depozit de muniții.

În 18 august, ziua împăratului, am participat la un serviciu divin în limba română – celebrat de un preot militar român, cu care ocazie trupele a patru batalioane – trei ale noastre și unul al regimentului împărătesc și regesc, am defilat în fața unui ofițer superior (croat) ca-

¹ Mulțumim pe această cale d-lui profesor Liviu Păiuș din Rodna care și-a dat acordul pentru publicarea acestui material deoarece dânsul este cel care a făcut această donație către arhivele bistrițene. Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (S.J.A.N.B.-N.), *Jurnalul „Ziar de război 1914-1918” – Florian Aurelian Mureșianu, profesor Arad*, pp. 4-20.

„ZIAR DE RĂZBOI – 1914-1918”

re a adus laude batalioanelor prezente și participante la paradă pentru ținuta lor corectă. Aici, în Baraniște, am auzit pentru prima dată bubuitul tunurilor, nu știu dacă erau ale noastre ori ale sârbilor, destul că sunetul lor venea dinspre Belgrad. Fiind pe vremea prânzului eram adunați la masa ofițerilor. Fețele tuturor, până acuma destul de vesele, dintr-o dată s-au schimbat, devenind serioși și tăcuți, mulți rămânând așa în continuare – fiind complexați poate pentru toată viața. Pentru prima dată am început, fiecare în felul său, a ne da seama că jocul morții începe și că ceea ce auzim nu e decât un acord din uvertura operei înfiorătoare a războiului la care, nu peste multă vreme urma să participăm în nod direct. Deocamdată în Baraniște nu s-a întâmplat nimic de însemnătate decât că în 21 august a fost întunecime de soare și tot atunci am fost avansat la gradul de sublocotenent de gloate (H. M. 375. U. 4. n.).

În 23 august am plecat cu trenul tot regimentul spre Ujvidek prin Seghedin. Din Ujvidek am trecut Dunărea peste podul de pontoane în fortăreața Petruvaradin și în continuare pe jos până la Carlovăț unde, imediat după sosire, compania noastră a luat serviciul de pază în partea de nord-est a orașului, la vamă și la cimitir. Aici am avut ocazia să gust struguri dulci care atunci începeau a se coace.

În ziua de 25 august sub-colonelul Basstovszki, comandantul batalionului nostru, a ținut o cuvântare în fața corpului ofițeresc a cărei înțeles pe scurt era următorul: „Inamicul (sârbii) hain, sângheros și viclean, după ce a observat că partea cea mai mare a trupelor noastre au fost trimise pe frontul rusesc, se pregătește să năvălească și să ne cotopească țara pe care avem datoria să o apărăm...”.

În aceste condiții batalionul nostru a fost stabilit pe poziție la marginea de sud a orașului, unde am săpat și șanțuri camuflate prin viile de pe dealurile acelor locuri, făcând și exerciții de luptă.

În 27 august, seara, am plecat spre Pazora-Stara (Pazora-Veche) cu trenul și de aici, în marș – pe jos – spre Krujesevci în 28 august, iar în 29 eram deja sosiți în Asanja.

În linia de foc a frontului

În ziua de 30 august am sosit în Kujinovo, sat locuit mai cu seamă de sârbi, așezat pe malul stâng al Savei era asediat de trupe sârbești. Înaintea noastră malul stâng a fost ocupat de trupele regimentului 6 de linie care au fost trimise pe frontul rusesc. Aceste trupe pe care le-am înlocuit noi își aveau garnizoana de bază la Ujvidek, din apropierea liniei frontului, de unde erau recrutați sau mobilizați majoritatea militarilor ce-și aveau originea sârbă și care nu prezentau încredere. De altfel, așa după cum se exprimau anumiți ofițeri, mai ales cei de origine ebraică ce ocupau funcțiile administrative din cadrul batalionului și a regimentului, nici noi nu prezentam destulă încredere fiind în majoritate români ardeleni. Batalionul din care făceam și eu parte a ținut sub observație și control o porțiune din malul stâng al Savei, față în față cu unitățile sârbești cu care destul de des schimbam focuri de armă, însă fără urmări grave. Într-una din zile ai noștri au observat plutind pe lângă malul sârbesc al Savei mai multe figuri. Crezând că sunt militari în mișcare au început să tragă cu foc asupra lor până și-au dat seama că se aflau în fața unui truc pus la cale pentru epuizarea muniției și au încetat focul. Militarii din unitatea noastră erau adăpostiți în șanțuri (tranșee) săpate cu totul nepractic de cei plecați pe frontul rusesc pe care i-am înlocuit. Și pionierii noștri săpau șan-

„ZIAR DE RĂZBOI – 1914-1918”

țuri de apărare în timpul nopții care, din cauza lipsei de experiență – fiind la începutul războiului – erau tot așa de nepractice ca și celorlalți militari plecați.

Raionul de acțiune al companiei noastre începea de la o casă de vamă așezată chiar la țărmul Savei în care locuia un finanț cu muierea sa. Tot acolo, lângă casa de vamă, era și un mic depozit de lemne și scânduri păzit de un cetățean cu muierea lui și de o fată pe nume Terezia. Mai era aici și un luntraș pe nume Martin ce-i făcea curte fetei paznicului de la depozit. Sârbii nu țineau cont de persoanele civile stabilite în apropierea tranșeelor noastre și de câte ori se făcea schimbul militarilor de pe poziție trăgeau mai multe salve de foc asupra lor, dar fără să-i lovească în plin fiindcă reușeam să ne adăpostim de fiecare dată în șanțuri. În fața magazinului de scânduri se află insula Skala-Ada acoperită de tufișuri sălbatice și încălcite, așa cum sunt toate insulițele din zona respectivă. Pe țărmul sârb era „Skela”, o fortificație puternică cu trupe sârbești bine dotate cu armament. În zilele de 4 și 5 septembrie și eu am făcut de pază pe insulă, aflându-mă astfel aproape de sârbi pe care-i auzeam vorbind, tușind, etc

Pe oamenii mei, la nivel de pluton, deși insula era foarte îngustă, am fost nevoiți să-i așez în trei puncte pentru a putea să țină terenul sub observație și a interveni cu foc în caz de nevoie. Eu eram așezat la mijlocul terenului într-o groapă săpată în adâncime de 1 m. sub un stejar. Noi aveam noroc cu tufișurile dese care ne adăposteau minunat și nu puteam fi descoperiți de inamicii sârbi din apropiere. Trecerea pe insulă ne-o făcea Martin luntrașul care aducea și mâncarea la orele indicate de program. Militarii din serviciul de pază aveau sarcina să facă prizonier pe orice civil necunoscut care va încerca să intre în obiectivul nostru. Militarii care vor reuși să descopere, să imobilizeze și să facă prizonieri asemenea intruși trebuiau să fie recompensați substanțial. Astfel, într-una din zilele când eram de pază, un soldat ce era în postul de pândar la circa 30 m. de la mine, pentru a fi recompensat, a urmărit pe Martin când a venit la prânz cu coșul de mâncare, l-a prins, imobilizându-l și pentru a nu-i da posibilitate să strige a început să-l strângă de gât, aproape să-i scoată sufletul. Ca noroc că am observat cele petrecute, am intervenit imediat și l-am salvat pe bietul Martin. Desigur că militarul în cauză nu a primit nici un fel de recompensă pentru fapta sa nesocotită.

Tot în acea zi a trecut pe deasupra noastră un avion militar. Artileria noastră a început să tragă în acel timp asupra teritoriului sârbesc. Spre norocul meu că am scăpat neatins de o schijă care a căzut aproape de mine. Un locotenent a venit pe insulă pentru a observa efectul focului tras de artileria noastră asupra sârbilor. Privind terenul din dreapta Savei a constatat că au fost distruse câteva tunuri sârbești de proiectilele trase, lucru raportat la superiori ce s-au bucurat foarte mult. Mai târziu s-a constatat că și de data aceasta n-a fost decât un truc ca și în cazul cu figurile ce pluteau pe apă și în care s-a tras fără rost.

Botezul de sânge

În 5 septembrie seara am fost schimbați, în serviciul de pază de compania comandată de dr. Suciu, sublocotenent. În timp ce un pluton din compania respectivului comandant ne-a luat locul pe insulă, noi ne-am retras în satul unde eram încartiruiți. După cină am stat mai mult ca de obicei la masa ofițerilor dialogând în special cu dr. Nemeth Deszo sublocotenent rezervist și avocat în Beclean. Cu el servisem ca voluntar la regimentul 21 de honvezi din Cluj în tinerețe. El, parcă nu a bună, era foarte bine dispus în seara respec-

tivă. Către miezul nopții de 5 spre 6 septembrie, abia sosiți la cvartir și ne pregăteam de culcare când întreaga linie a noastră a fost supusă unui puternic foc de artilerie sârbească, inclusiv satul cu toate că populația era în majoritate de-a lor. În mod firesc s-a alarmat întreaga trupă care a primit ordin de a ne adăposti și pregăti pentru apărare la nevoie. În final, știind că satul este locuit cu frați de-ai lor, au încetat să tragă asupra lui căutând să-l cruțe. În aceste condiții compania noastră a ieșit imediat la marginea de sud a satului unde am stat pentru moment în rezervă. Comandantul nostru de regiment Aug. Schmidt dădea ordinele cu bățul de călărit în mână deși nu era călare dat stătea camuflat în dosul unor arbori pentru a nu fi văzuți de sârbi, studia mapa (harta) așezată pe pământ, se plimba, fluiera în timp ce pe deasupra noastră și pe lângă noi explodau șrapnele (proiectile) și grenade ce făceau un zgomot infernal. În acest timp comandantul nostru de batalion a trimis o companie pe direcția vestică pentru a devia dușmanul care eventual va încerca să atace din acea parte. Nu peste mult s-a reîntors o patrulă din compania respectivă pentru a raporta că au fost observați de inamic și-i pustiește cu artileria, iar prin altă parte nu pot trece fiindcă terenul este mlăștinos. Patrula a fost trimisă înapoi cu dispoziția ca ordinul dat (de a merge înainte) să fie respectat și nu comentat. Husarii din subunitatea respectivă nu s-au mai reîntors niciodată fiind împresurați și măcelăriți de sârbi.

În jurul orei 4 dimineața sosește știre de la comandantul companiei a zecea care era în luptă pe țărmul Savei, prin care anunța că sârbii trec apa cu bărci cu motor, cu plute, cu luntrii și fiind în mare pericol solicitau ajutor. Comandantul nostru ordin ca artileria să deschidă focul asupra zonei prin care trec sârbii. Comandantul artileriei îi răspunse că proiectilele artileriei noastre nu pot ajunge până la acel loc, distanța fiind prea mare, punând în pericol militarii din unitățile proprii ce se află acolo. Știind că compania a zecea este în pericol îi trimite în ajutor jumătate din compania noastră, plutonul 1 și 2 sub comanda lui Majoroș Bela – comandantul companiei. A doua jumătate din companie a rămas în rezervă sub comanda mea. Ne aflam în toiul luptei. Căii alergau pe câmp fără călăreți. Bubuitul tunurilor, explozia proiectilelor, a grenadelor care explodau atât pe deasupra noastră cât și printre noi. Se auzea sunetul infernal al mașinilor de pușcat (mitraliere) care erau ale sârbilor. Aici am văzut primii răniți. Un ofițer rănit la gât stătea rezemat de o barieră de lemn și tremura zgribulit în manta. Un alt ofițer era adus cu ambele picioare găurite sub genunchi de un glonț, iar mai la o parte un fecior tânăr se văieta în gura mare fiindu-i rasă pielea de pe spate cu carne cu tot de un proiectil de artilerie care-i zburase și ranița ce o purta. Comandantul mă trimise să-l mângâi pe acel tânăr grav rănit și plin de sânge în timp ce era pansat de sanitari. E foarte greu de pus pe hârtie ceea ce am simțit în acele momente de milă pentru alții și de cumpănă pentru mine. Știu că mi-au dat lacrimi în ochi și m-am rugat lui Dumnezeu cu mare evlavie, nu de frica morții, fiindcă în timpul războiului am participat la multe lupte fără să-mi fi fost foarte frică. În condițiile luptei ești cuprins de emoții puternice care nu se pot descrie. După luptă te gândești la ceea ce ți se putea întâmpla văzându-i pe alții în suferință. Care mor în timpul luptei, fără să chinuie, se pot declara fericiți. E greu de care sunt grav răniți și mor după ore sau zile de grea suferință. E greu și pentru cei ce sunt salvați, dar rămân și trăiesc mutilați fără a se putea bucura de viață ca semenii lor. În aceste clipe de meditație, pe la orele 11, a venit ordinul comandantului pentru a începe retragerea. Sârbii care ne atacaseră cu o divizie (Divizia Timoc) ne răzbiseră. Noi ne apăram doar cu cele trei batalioane, cu artilerie puțină de tip vechi, în timp ce ei aveau artilerie modernă, cu foc rapid, mașini de război (mitraliere), ce nouă ne lipseau ș. a. Între trupele care aveau sarcina

„ZIAR DE RĂZBOI – 1914-1918”

să acopere retragerea grosului armatei, era și partea de companie (două plutoane – 3 și 4) comandate de mine. Pentru a fi adăpostiți ne-am așezat lângă ruinele unei capele de la marginea satului. În timpul retragerii noastre sârbii continuau să tragă cu artileria. Prin arborii din apropierea ruinelor, peste zidurile lor, cădeau proiectilele și gloanțele trimise de armamentul sârbesc zdrobind și prăpădind totul. Din fericire, răniți grav aici nu am avut deoarece gloanțele treceau peste capetele noastre și explodau mai departe. Înaintea noastră, în imediata apropiere, era o mlaștină mare în care se scăldau și grohoteau porcii satului fără să fie afectați de mersul luptelor.

Nu peste mult timp, am primit și noi ordin de la comandantul de batalion să ne retragem. Retragerea a avut loc prin marginea de apus a satului. Tot timpul am fost însoțiți, ca un ultim salut, de gloanțele trase de artileria sârbească, care cădeau la 20-30 m. depărtare de noi și explodau în terenul mocirlos fără să ne lovească. La ieșirea din sat am unit cele două companii de sub comanda lui Majoroș Bela care mergea în față destul de încet, ținându-se de partea din spate a corpului unde, spunea că a fost lovit de o schijă sau de vreo piatră. Dr. Petru și Nășcuț încă erau răniți. Petru în față, iar Nășcuț la un picior. În luptele de la Kujinovo, conform raportului comandantului, compania noastră a pierdut 60 oameni – morți, răniți sau dispăruți. Compania a zecea a fost nimicită aproape în întregime în aceste lupte. Din cei cinci ofițeri ai acestei companii, doi au căzut pe câmpul de luptă – Dr. Nemeth Deszo și Cenk, iar ceilalți trei au căzut prizonieri și, mai târziu, au fost transportați în Italia ca prizonieri de război.

Ne-am retras toată trupa rămasă spre Asanya, apoi mai departe până la Petinei de unde înapoi la Golubinci unde am sosit în 7 septembrie dimineața. Companiei noastre i-a revenit sarcina ca imediat să organizeze serviciul de pază și apărare la marginea de vest a satului.

În timpul retragerii din dimineața de 7 septembrie am întâlnit pe Slăvoacă a. - sub-primar în Rodna și pe Anca Silvestru I. Avacum ce erau încadrați într-o unitate de vânători. Anca Silvestru a căzut în luptele date pe acele locuri de unitatea sa.

Panica

În seara zilei de 7 septembrie 1914 eram la marginea de vest a satului Golubinci în serviciu de pază cu întreaga companie. După ce s-a înnoptat bine a fost trimisă o patrulă de husari, sub comanda unui ofițer, pentru a cerceta dacă în satul vecin – Putinci – erau trupe sârbești. Peste puțin timp patrula s-a reîntors și a raportat că în acel sat este liniște, apoi a mers la culcare, iar noi am rămas de pază în continuare. Mai târziu am aflat că noaptea, după plecarea patrulei noastre, în satul vecin au intrat trupe străine fără să fi știut noi pentru a lua măsuri de apărare în caz de nevoie.

În dimineața de 8 septembrie a plecat întreg regimentul de la marginea de sud a satului Golubinci, unde se aflau multe mori de vânt – în direcția sudică, spre Popinci. Trecând prin sat, ne-am înșirat în linie de bătaie fiindcă aflasem că în fața noastră erau trupe inamice. Atât eu, cât și militarii din subordine, eram frânți de oboseală fiindcă de patru nopți nu dormisem deloc aflându-ne în acțiuni neîntrerupte de luptă, marșuri, pază și iară pregătire de luptă. Cu mâncarea nu stăteam prea bine fiindcă după retragerea de la Kujinovo, nici noi și nici trupa nu am primit nimic de mâncat, deoarece ofițerii de la serviciul

„ZIAR DE RĂZBOI – 1914-1918”

de aprovizionare, Karol și Tomas, se făcuseră nevăzuți încă din timpul luptelor de la Kujinovo. Ca hrană, după plecarea din Golubinci, am primit un măr de la un soldat pe care l-am împărțit cu comandantul de companie, Majoroș Bela, ce se plângea de dureri prin burtă, mmai ales că trebuia să înceapă lupta. În această situație, la luptele care au urmat am preluat eu comanda companiei, fiind singurul ofițer rămas apt pentru aceasta. După mai multe atacuri inițiate de noi, sârbii au fost respinși și obligați să se retragă, lăsând în urma lor pradă de război: muniții, echipament ș. a.

La un moment dat am primit ordin să încetăm urmărirea sârbilor, să ne adunăm și să ne înșirăm lângă satul Prhovo trecând în repaus. După ce au fost puse puștile piramidă, un grup de militari, sub comanda unor subofițeri, se pregăteau să meargă cu bidoanele după apă la niște fântâni din apropiere când, deodată, răsună câteva lovituri de tun. Artileria sârbilor a tras câteva salve înspre noi care, dacă își nimereau ținta, puteau să ne nimicească fiindcă întreaga trupă fiind în stare de repaus, era așezată pe masă. Toate batalioanele erau înghesuite unul în altul, iar artileria noastră care trebuia să răspundă nu se găsea nicăieri. Ca noroc cu proiectilele trimise de sârbi au căzut undeva în dreapta noastră fără a ne lovi. În aceste condiții, comandantul regimentului a dat ordin de retragere imediată din teritoriul respectiv către satul Golubinci. Retragera s-a făcut în totală dezordine, mergând fiecare de capul într-un șir indian lung.

Comandantul regimentului și cei ai batalioanelor, în retragere, mergeau călări depărtându-se tot mai mult de trupa obosită, nedormită de câteva zile, flămândă, demoralizată și plină de spaimă din cauza efectului artileriei moderne sârbești care, când lovea în plin, făcea prăpăd – rănind sau omorând pe mulți de-ai noștri. În aceste condiții, atât comandanții, cât și soldații căutau, cu toată oboseala, să ajungă cât mai departe de acele locuri blestemate. În acele clipe grele parcă nici comandanților de regiment și batalioane care se străduiau să ajungă cât mai repede în Golubinci, nu le mai păsa de trupă.

Fiind rezistent, după ce am ajuns cu primii oameni la Golubinci, cu mare greu am reușit să fac rost de pâine și un pahar cu vin când pe neașteptate, am primit ordin de la vice-colonelul Brestovszki, comandantul batalionului nostru, că imediat să organizeze serviciul de pază cu compania mea la marginea de vest a satului, serviciu care-l făcusem în noaptea trecută la locul unde ne-am retras. În acest timp a apărut o căruță cu pâine ce s-a împărțit primilor oameni sosiți în Golubinci. Se așteptau și alte care a trenului nostru cu pâine. Dintr-o dată aceste care au trecut ca fulgerul prin fața noastră urmate de un grup de militari care fugeau nebunește și ei plini de groază. Din ce cauză nu am aflat, dar s-a produs o panică care nu se poate descrie. Am auzit pe uni strigând: „Să scape fiecare cum va putea” și continuau să fugă în dezordine. În aceste clipe, fețele tuturor exprimau groază mare. Oamenii din compania mea o luară și ei la fugă fără a se gândi la ordinul primit pentru serviciul de pază. Fiind cuprins în acea vâltoare și eu am fost nevoit să o iau la fugă, mai ales că era pus pa fugă și comandantul batalionului nostru. Fiecare credea că numai în felul acesta putea evita un pericol mare și, deocamdată necunoscut, din partea sârbilor. Pe drum am ajuns o căruță, cu doi cai buni, în care ne-am urcat și care ne-a dus până la Indice. În căruță, pe lângă un grup de femei și copii, erau și sublocotenentul Gavrilaş, comandantul batalionului nostru și Florea, ordonanța comandantului. Panica a devenit tot mai mare când militarii au văzut că la casele din Golubinci erau arborate steagurile naționale croate (roșu, alb, vânăt) fiindcă, pentru ei, era o zi de sărbătoare. Militarii necunoscând acest lucru și crezând că steagurile sunt sârbești, au intrat în panică. Înspre seară am ajuns la Indice unde, fuga noastră, a pro-

„ZIAR DE RĂZBOI – 1914-1918”

dus o panică extraordinară în rândul populației civile locale.

Aici ne-am întâlnit cu Brestovszki – comandantul batalionului – care s-a bucurat mult văzându-ne teferi, mai ales că ordonanța care era cu noi, îi aduse bagajele ce-i erau încredințate, fără pierderi. Ne-am suit imediat în trenul ce era pregătit de plecare pentru cei ce voiau să se refugieze din zona respectivă ținută de sârbi. Am mers cu trenul toată noaptea, trecând de la Carloviț, până la Petruvardin într-un vagon de clasa a II-a al Crucii Roșii. În vagon, împreună cu noi, era dr. Iosif Boca – sublocotenent – care avea un picior luxat, apoi sublocotenentii Grill și Pușkaș. Conducătorul de tren, înțelegând care este situația noastră, ne-a făcut rost de ceva pâine, caș, struguri și vin. Ne făceam planul, adică mai mult visam, că dacă vom trece de Ujvidek nu o să ne oprim până acasă sau măcar la Pesta. Desigur că planul nostru nu a fost realizabil și lucrurile s-au petrecut altfel. Ajunși în Petrovaradin, la comanda gării era un maior care, după ce ne-a ascultat, a ordonat ca fiecare să meargă imediat la trupa sa. Comandantul regimentului, August Schmidt, spunea unii, că încă se se afla urcat într-un vagon din garnitura cu care am călătorit noi, dar fiind noapte, fără lumină, nu ne puteam cunoaște prin întuneric. Trenul nu a stat mult aici și s-a întors la Carloviț ducându-ne și pe noi. Ajunși aici, am fost primiți de grupul de ofițeri de la regimentul de glotași nr. 1 din Budapesta care ne-au servit cu mâncare și ne-au asigurat cvartir peste noapte. La cină l-am întâlnit și pe comandantul companiei mele, Majoroș Bela, cu care, dormind împreună, ne-am povestit reciproc cele întâmplate în ultimele zile. Dimineața ne-am adunat la marginea de est a orașului toți cei rămași în viață sau teferi din regimentul nostru. Aici s-au constatat pierderile avute în oameni și materiale în timpul luptei de la Prhovo. Conform rapoartului comandantului, compania noastră a pierdut 30 de oameni – morți, răniți sau dispăruți. Tot aici s-a îmbolnăvit comandantul batalionului II, sub-colonelul Hoffbauer, având un atac de inimă.

Unitatea fiind în reapaus, pe la prânz ne pomenim că apare din zona viilor finanțul de la depozitul din Kujinovo împreună cu soția sa care au scăpat cu mare greu din pericolul sârbilor. Ne-au povestit că la începutul luptei, sârbii ocupând terenul, au aprins magazinul (depozitul de lemne), iar pe păzitor cu nevastă și cu fata lor i-au măcelărit. Cu Martin nu știau ce s-a întâmplat, dacă a scăpat sau nu. Finanțul cu soția au reușit să se salveze numai cu hainele de pe ei. În această situație i-am servit cu mâncare fiind flămânzi și oboșiți.

Fiind adăpostiți în vie am gustat pe săturate din strugurii dulci, însă cu gândul eram mereu la evenimentele ce vor urma și care ne îngrijorau pe toți, mai ales că am fost părtași la cele petrecute înainte și știam că ne găsim în ajunul un or evenimente grele.

Cercetare – Articol de război

Din Carloviț am plecat în marș spre Petrovaradin unde, după ce am ajuns, am ocupat câmpul de exerciții militare (lagărul). Aici am aflat așezate și alte trupe – unul sau două batalioane de boemi care, cred, că au trecut peste aceleași evenimente (lupte) ca și noi.

Comandanții superiori poate că știau cer acuze ne-au fost aduse pentru nereușita în lupta de la Kujirrovo și apoi panica în care am intrat.

Datorită celor întâmplate, fiecare ofițer era obligat să întocmească și să depună un raport în scris din care să rezulte cum și în ce împrejurări a ajuns, după luptele de la Kajirovo, până aici.

Au fost adunate și predate comandamentului militar toate armele, munițiile și alte obiecte ce au fost culese ca pradă de război de la sârbi. Într-una din aceste zile a sosit în vizită, venind cu automobilul, comandantul militar din Petruvaradin, generalul baron Lutkendorf. Trupa îl aștepta așezată în careu, iar ofițerii la mijloc. După sosirea generalului, care era însoțit de un locotenent adjutant, ofițerii noștri l-au salutată cu săbiile scoase la ordinul comandantului regimentului din care făceam parte. Ne-a ținut o cuvântare scurtă prin care ne-a forfecat aspru. Printre altele, generalul a format că: „... fuga voastră de la Prhovo e o rușine pentru monarhie...”. A mai arătat că, pentru cele întâmplăte, de vină sunt ofițerii, ceea ce în mare parte era adevărat. Cei mai mulți dintre ofițeri erau străini de limba militarilor care, în majoritate, erau români. S-a ținut apoi un raport scurt. Sublocotenentul Dembitz, evreu de origine, comandant al trenului (trupa de care a regimentului) a recunoscut că fuga de la Prhovo a început cu oamenii de sub comandă, ce a creat panică pentru restul militarilor din apropiere. Cu această ocazie ni s-a mai spus că nu suntem vrednici de onoarea de a lupta în calitate de combatanți la front, ci trebuie să fim puși să facem de serviciu aici în fortăreața Petrovaradinului. Dacă s-ar fi întâmplat așa, mulți dintre noi nu puteau să se supere deloc. Serviciul de fortăreață era făcut de glotașii regimentului 1 din Budapesta care erau bine hrăniți și bine îmbrăcați fără a purta frică de front. Nu cred că acești glotași s-ar fi descurcat altfel dacă erau în locul nostru pe front.

După critica înjositoare făcută, ne-au fost citite atribuțiile de război – în limba germană, română și maghiară. În limba română a citit dr. Iosif Boca – sublocotenent.

După plecarea generalului, comandanții rămași au făcut o nouă împărțire și întregire a regimentului. În urma pierderilor avute în oameni, batalionul III a fost casat (redus) rămânând în continuare numai două batalioane, iar compania 9 a devenit compania a 5-a a cărui comandant a rămas tot Majoroș Bela și al batalionului, la fel. Dintre ofițeri, au fost repartizați la compania noastră dr. Botar Fekete și Erdelyi Arpad, ambii sublocotenenți, de origine evrei. Printre militarii care au completat compania mea era Ion Cotu – sergent, un bărbat voinic de pe Bârgău și Moraru cu Mănăilă Boldiș, tot sergent, din Rodna. Au mai fost și alții de prin părțile Rodnei.

În urma criticilor aduse pentru fuga de la Prhovo, nu știam ce măsuri disciplinare vor hotărî; o să execute tot pe al zecelea, ne vor închide în fortăreață, ori o să aplice o pedeapsă necunoscută de noi.

Din orașul Petruvaradin, unde ne aflam, se auzeau mereu pușcăturile de tunuri de calibru mare. Comandanții superiori observând nedumerirea noastră încercau să ne explice că sunt tunurile noastre care execută exerciții de tragere pe dealurile din apropiere, ceea ce noi nu prea credeam știind că sârbii au înaintat mult spre noi.

În ziua de 14 septembrie 1914 plecarăm în marș din Petruvaradin și, după ce am trecut prin Carloviț, am ajuns în Baska. Încă nu am reușit să ne cazăm, fiind la prânz, am primit ordin de la comandantul batalionului să merg imediat cu o patrulă și cu câteva căruțe luate din sat spre Golubinci și să adunăm de pe câmpul unde avut loc luptele din zilele anterioare tot ce găsim: arme, muniții, haine și alte obiecte abandonate de militari. Am plecat cu cele trei trăsuri puse la dispoziție și după ce trecurăm prin Maradik, sat în care se aflau și unguri, am ajuns pe hotarul localității Golubinci. Drumul trecea peste un câmp arător și semănat cu porumb pe care l-am cercetat însă fără a afla ceea ce căutam. Pozițiile sârbilor nu ne erau cunoscute și trebuia să circulăm cu multă precauție, mai ales în câmpul deschis. După ce am intrat în sat, ne-am oprit la primărie, unde erau îngrămădite o mulțime de arme,

„ZIAR DE RĂZBOI – 1914-1918”

haine și tot felul de efecte militare, adunate de pe câmpul de luptă și date în grija unui locotenent croat care mi-a pus la dispoziție câte am putut încărca pe cele trei căruțe care mă însoțeau. Seara, la cină și peste noapte am rămas oaspetele ofițerului croat. A doua zi l-am întâlnit pe căpitanul Gorgey L. care a venit, ca și mine, cu același scop, trimis cu o patrulă și cu câteva căruțe din partea regimentului. Armamentul și efectele militare fiind preluate de mine, el a încărcat căruțele cu saci de făină de care avea unitatea nevoie. Plecaserăm spre Baska și la ieșirea din sat, trecând pe lângă cimitir, am văzut mulțime multă de oameni care asistau la înmormântarea unui sârb ce a fost executat zilele trecute pentru vreo vină. Pe drum am întâlnit regimentul care sosea, fiind plecat din Baska. Am predat armele și hainele comandantului batalionului nostru pentru ca a doua zi să fie împărțite la companii cu scopul de a completa îmbrăcămintea și armamentul de care aveam mare nevoie. Regimentul, la plecarea pe front, avea haine de culoare vânătă închis, iar acum, după completarea îmbrăcăminții, hainele erau pestrițe fiindcă cele adunate de pe câmpul de luptă aveau culoarea gri-albăstrui. Sosiți în Golubinci, ne-a fost transmisă și aplicată pedeapsa pentru fuga noastră de aici în data de 8 septembrie. În urma Ordinului de zi, dat de comandantul regimentului sub-colonelul August Schmidt, am fost obligați să ne tundem mustățile fiindcă, așa cum se spunea în ordin „nu eram vrednici să purtăm acest semn al bărbăției, noi care am fugit în mod laș de pe câmpul de luptă”. Cădeau mustățile bieților camarazi, cădeau și ale mele, toate erau tăiate de foarfecele nemiloase ale bărbierului – de la cel din urmă fecior (soldat) și până la comandantul de regiment. În noua postură, multe femei nu și-ar mai fi recunoscut bărbății care se schimbă și întineră în câteva clipe. Deci, am fost pedepsiți, toți în aceeași formă, deși nu erau cu toții vinovați, deopotrivă. Vina cea mare o purtau comandanții, așa după cum s-a văzut din declarațiile (rapoartele) date anterior.

Primele laude – Eroii

În 17 septembrie, noaptea, marș spre Dei, iar în 18 repaus. În 19 septembrie am săpat șanțuri (tranșee) la marginea satului, în partea de sud, unde am aflat și cartușe sârbești precum și cadavrul unui glosaș, poate de-al nostru, căruia sârbii i-au scos bocancii din picioare. L-am îngropat acolo unde căzuse în timpul luptei anterioare.

După ieșirea noastră de prin satele din zonă, gendemii (dușmani ai sârbilor) au aprins multe case sârbești ca răzbunare pentru frații lor uciși dincolo de Sava după luptele purtate în acel loc. Focul înroșea cerul în mai multe locuri în urma noastră. Multe case, aproape sate întregi, s-au prăpădit atunci. După o noapte de odihnă am reluat marșul mai departe prin Dubanovici spre Sureic și în continuare spre Rezamic, apoi spre Zemun și Majerhoff unde am sosit înainte de amiază și ne-am odihnit. După amiază am plecat spre Bejanina unde, de pe podereiul aflat deasupra satului, a început artileria sârbă să puște în direcția noastră. Imediat ne-am adăpostit de-a lungul podereiului, pe ambele laturi ale drumului ce era camuflat de porumbul prin care trecea în coborâre înspre sat. Aici am avut câțiva răniți.

Seara, după ce trecerăm prin Bejanina, ne apropiarăm de malul Savei. În tot timpul marșului nostru spre Sava, reflectoarele sârbești din Calimegdanul Belgradului erau în stare de funcționare și ne urmăreau. Când razele erau îndreptate spre noi toată trupa era la pământ pentru a nu ne descoperi. Dacă sârbii reușeau să ne descopere ne și salutau cu focuri

de artilerie. Ajunși la țărm, o luarăm la stânga pe lângă valul de pământ ce duce de-a lungul Savei până am ajuns în dreptul insulei Țigănia Mică. Pe traseul parcurs pe lângă valul de pământ am aflat multe cadavre ale militarilor care au luptat aici înaintea noastră. În dreptul insulei reflectoarele din Belgrad nu puteau lumina din cauză că razele lor erau blocate de arborii înalți și stufoși, lucru ce ne favoriza fiindcă nu puteam fi văzuți de sârbi.

Aici am primit ordin de la superiori ca eu cu plutonul din subordine să trec imediat la asedierea insulei. În acest scop au fost aduse câteva luntre din lemn și lăsate la apă lângă malul Savei. Știam că sunt în gura morții, dar nu era vreme de gândit prea mult.

În urma ordinului primit, mi-am împărțit oamenii în trei grupe, cerându-le să intre în cele trei luntre, care erau gata de plecare. Militarii au executat ordinul dat în timp ce își făceau cruce și înălțau rugăciuni spre cer. Totul se petrecea în timp ce sârbii nu încetau să tragă asupra noastră fiindcă ne-au descoperit în timp ce manipulam luntrele pentru a le lăsa la apă când s-a făcut zgomot. Mare noroc cu întunericul care nu-i favoriza în luarea țintei și astfel trăgeau la întâmplare fără să ne nimerească în prima fază. Lumina gloanțelor se reflecta în apa adâncă a Savei, iar sunetul era dublat din cauza ecoului ce-l repeta provocând groază. Vâslașii erau soldații din regimentul de infanterie nr. 70 (croați) care se pricepeau la așa ceva. Când eram gata să-mi ocup locul în luntrea din mijloc și să dau semnalul de plecare, unul dintre vâslași a fost rănit la un braț și s-a retras pe malul apei. Comandantul regimentului neștiind despre ce este vorba, i-a tras câteva cravașe, lăsându-l în pace numai după ce a aflat că era rănit. În acest timp soldații îmbarcați și-au dat seama că în luntre intră apă prin găurile făcute de gloanțe, precum și din cauza uzurii, din care cauză vâslașii s-au făcut nevăzuți, iar ordinul de ocupare a insulei a fost anulat. În această situație am fost cuprins de o bucurie extraordinară considerându-mă, pentru moment, scăpat de la o moarte sigură. Mai târziu mi-am dat seama că intenția comandanților nu era de a ocupa insula, ci prin acțiunea noastră de a abate atenția inamicului de la locul unde se pregăteau de atac prin surprindere.

Ne-am reîntors în Bejană pentru ca a doua noapte să întreprindem din nou același lucru însă sub altă formă, cu alte pregătiri și în alt loc.

În 21 septembrie 1914 sub-colonelul August Schmidt a adunat pe toți ofițerii spunându-ne că acum ni se dă ocazia să spălăm rușinea pentru care am fost pedepsiți, urmând să luăm cu asalt insula Țigania (Ostrovo-Cigaulia) din mâna sârbilor care e cheia Belgradului. Pentru această acțiune, dintre ofițeri s-au anunțat în mod voluntar sublocotenentii români: dr. Alexandru Aciu, Matei Șirlincan și N. Paciulea. S-a format o companie de voluntari sub comanda sublocotenentului Uj Karoly, companie din care făceau parte și ofițerii români. Misiunea acestei companii era de a ataca pe sârbi prin surprindere și de-a ocupa insula. După amiază, sublocotenentul Paciulea a ținut o cuvântare înflăcărată în limba română, iar seara pleca tot regimentul înspre Sava, dar nu la stânga, ca în data trecută, ci la dreapta, adică în partea de sus a insulei Țigania. În Bejană, înainte de plecare, am predat sergentului Punguț o sumă de bani ce aveam la mine și adresa soției ca în cazul că nu mă voi reîntoarce din luptă ce urma a avea loc, să-i expedieze banii respectivi la acea adresă pentru a se ajuta cu ei.

Peste noapte compania de voluntari au reușit să pătrundă pe insulă. Primul care a pus piciorul pe pământul sârbesc al insulei a fost dr. Alexandru Aciu cu militarii din luntrea sa. În 22 septembrie, dimineața, trei plutoane ale companiei noastre, sub comanda lui Majoroș Bela, au trecut pontoane și luntre în ajutorul celor de pe insulă fiindcă dr. Alexandru

„ZIAR DE RĂZBOI – 1914-1918”

Aciu strigase de mai multe ori de pe celălalt țărm că li s-a terminat muniția. Plutonul meu a rămas pe țărmul nostru cu misiunea de a sprijini cu foc trecerea celorlalte plutoane cu muniție la voluntarii care se luptau încă pe insulă.

Sârbii începură un foc de artilerie, groaznic, asupra noastră, fiind susținuți de pușcașii infanteriști. Aveam deja morți și răniți, atât dintre militarii trecuți pe insulă, cât și din cei aflați pe țărmul nostru. Printre răniții pe care-i transportau în continuu l-am văzut într-un car pe sergentul nostru Klein. Se afla într-o stare gravă. Am reușit să dau mâna cu el și ne-am despărțit. Mă gândeam că și pe mine mă așteaptă aceeași soartă. Înspre seară am trecut cu plutonul meu pe insulă în același ponton cu comandantul regimentului August Schmidt. Acum era pe insulă întregul batalion al nostru. Noaptea am petrecut-o stând cu arma în mână, gata de luptă. Terenul insulei era nămolos și plin de tufișuri și arbuști foarte deși și greu de trecut printre ei. Dimineața, în zori, ne adunară pe toți ofițerii în jurul său. Pe comandantul de batalion l-a îmbrățișat, iar la ceilalți ofițeri prezenți ne-a strâns mâna ca semn de mulțumită și recunoștință pentru succesul obținut prin trecerea pe insulă. Această victorie era mult dorită de comandantul regimentului aflat acum prezent printre noi. Bresztovski era rănit ușor la o mână de un glonț de pușcă încă înainte de a fi trecut pe insulă. Tot în dimineața aceasta am înmormântat un soldat de-al nostru al cărui cadavru a fost găsit în tufișul din apropiere. Răniții erau transportați pe țărmul nostru, peste Sava. Sârbii s-au retras și grupat la centrul insulei lăsând în urma lor o mulțime de arme și alte obiecte militare pe care le adunară feciorii noștri. Medicii Mezei și Ostati, cu grupul numeros de sanitari, nu răzbeau să dea primul ajutor tuturor răniților, așa erau de mulți. Comandantul companiei noastre, Majoroș Bela, văzându-l pe comandantul regimentului bine dispus în dimineața aceasta când ne-a felicitat și laudat, a îndrăznit să-l întrebe dacă acuma merităm să ne lăsăm și să purtăm mustață? A răspuns că, da!, fiindcă purtându-ne eroic, le merităm. Cu toate acestea, mulți dintre noi am purtat în continuare mustață scurtă – după moda englezească – pentru că ne-am obișnuit așa.

În 23 septembrie am primit ordin să începem acțiunea de ocupare a insulei pornind din partea de sus înșirați de-a curmezișul ei și să cercetăm terenul în amănunțime, înaintând spre capătul din jos, ceea ce nu era deloc ușor din cauza tufărișului des și sălbatic. Compania noastră înainta pe aripa stângă, însă fără să ne grăbim pentru a lăsa timp aripii drepte să meargă în linie cu noi fiindcă avea de parcurs un ocol mai larg. Înaintarăm așa mai bine de 2 km. până către jumătatea insulei când tufărișul și padeșii cu mure coaptă, din care gustam în timpul mersului, s-au rărit lăsând loc stejarilor mari și încregurați. Noi înaintam cu prudență fiind dispuși tot la 10-20 m. distanță unul de altul în linie. Intrați în răritură ne-am pomenit dintr-o dată cu un foc puternic asupra noastră, de artilerie, de infanterie și de mitraliere. Sârbii erau așezați pe poziție în fața noastră la 80-100 m. Am trecut la asalt asupra lor, însă spre nenorocul nostru, care cum ieșea din tufiș era doborât la pământ de pușcăturile trase fără greș. În câteva clipe, pe jos erau foarte mulți morți de-ai noștri, iar răniții, care mai puteau merge pe picioare, se retrăgeau plini de sânge în tufișul des să-și panseze rănilor. Printre răniți era și sublocotenentul Erdely Arpad de la compania noastră. La circa 15*20 de pași, la stânga mea, era comandantul regimentului August Schmidt care pușca spre sârbii din fața noastră cu o armă luată de la vreun soldat căzut. Când încerca să încarce pușca a fost lovit în cap de un glonț inamic și se lăsă mort într-o parte lângă un stejar mare în jurul căruia erau mulți morți și răniți.

„ZIAR DE RĂZBOI – 1914-1918”

La dreapta, îndărătul meu, era comandantul de companie Majoroș, iar din spatele lui a apărut dr. Aciu. Acuma eram trei ofițeri, însă nu aveam cu cine continua lupta, fiindcă în jurul nostru nu se mai aflau oameni valizi. În această situație, ne-am retras și noi în salturi de la un stejar la altul până am reușit să intrăm în tufărișul des. Majoroș ne spuse că și comandantul batalionului nostru căzuse în apropiere, la dreapta lui. Cu greu am reușit să ne adunăm din nou la locul de unde plecarăm în cercetarea insulei. Aici am aflat trupe venite în ajutorul nostru. Un locotenent al acestor trupe de honvezi, de dincolo de Dunăre, a preluat comanda. Eu cu cei 40 de militari am primit ordin să plecăm spre capătul din sus al insulei unde, odată sosiți, ne-am instalat în teren și am făcut toată noaptea serviciul de pază. Sârbii, bănuind că se fac mișcări de trupe în teren, au tras cu artileria asupra noastră în mod repetat. Aici, în urma exploziei unui proiectil, a fost rănit Andrei Volocha la un picior. Acest militar era ordonanța mea. L-am trimis în spatele liniei de luptă pentru a fi pansat și de atunci nu l-am mai văzut pe bravul slovac.

După ce s-a înnoptat, am primit ordin de retragere. Regimentul nostru, în cea mai mare parte, trecuse de pe insulă pe țărnul nostru. Am trecut și eu împreună cu Uj Karoly, cei din urmă ofițeri din tot regimentul. Morții și cei grav răniți care, din cauza întunericii, nu s-au putut afla și au rămas la locul unde se găseau. În urma noastră au rămas pe insulă alte trupe cu care am făcut schimbul și care, la rândul lor, s-au retras lăsând insula în mâinile sârbilor.

Comandantul nostru, în tot decursul acestei lupte, s-a purtat vitejește. La asaltul de pe insulă era în frunte. A murit moarte de erou, urmat de comandantul batalionului nostru, Gustav Bresztoszki, ambii vice-colonei. Se spunea mai târziu, pe seama lor, că singuri și-ar fi căutat moartea în urma cercetării din Petruvaradin. Nu știu dacă o fi fost așa sau nu. „De mortuis nihil nisi bene”, iar ei nu sunt numai morți comuni, ci morți eroi.

Mergând în marș în timpul nopții, am ajuns iar în Bejania unde am dormit la cvartirul avut mai înainte. Dimineața, din cauza supraoboselii, nu-mi mai putea mișca picioarele și mă apucau contracții dureroase a mușchilor. M-a vizitat medicul nostru, dr. Mezei, și mi-a prescris câteva zile repaus la pat. În ziua următoare, adică în 25 septembrie, în urma ordinului primit, batalionul nostru a plecat cu trenul către Batajnica prin Ruma spre Nikinci, apoi în marș spre Grabovci și în continuare, pe lângă Votojerci, spre Sava. Eu, neputându-mi mișca picioarele din cauza zgârciurilor, m-am suit cu greu pe o trăsură a companiei și am plecat însoțit de sergentul Punguț, însă fără să știu în ce parte a plecat trupa noastră, cunoșteam doar că pornise din Bejania. Punguț, nu știu dacă din greșeală, ori voia să zăbovească mai mult pe traseu sau, poate, că trăsesse prea mult la măslea din sticla cu rom ce o purta asupra lui, m-a dus mai întâi la Zimony (Zemun). Acolo am dormit peste noapte la niște șvabi care își aveau toate lucrurile împachetate, fiind gata de fugă, dacă s-ar întâmpla ca sârbii să ajungă până în satul lor. Dimineața, după ce am aflat că batalionul nostru plecase cu trenul din Batajnica, am mers până la gară și ne-am urcat pe un tren ce transporta alte trupe până la Platicevo unde, împreună cu Punguț, am făcut un popas peste noapte în cvartirul unui sergent manipulant din cadrul unității care sosise acolo înaintea noastră. Acest sergent se lăuda mult cum cucerise inimile mai multor femei de prin Zimony, iar Punguț, ca să nu-i rămână dator cu darul povestirii, îi reproducea mai multe momente din timpul luptelor de la Bejania și Țigania – printre altele îi povesti cum explodând un șrapnel (proiectil) sub calul lui a fost aruncat în aer și rănit, ca dovadă îi arăta o julitură, nu prea mare, la un braț – care, cred că o avea din vreo împrejurare oarecare. Dimineața, trecându-mi durerile și zgârciturile de la

„ZIAR DE RĂZBOI – 1914-1918”

picioare, am pornit pe jos împreună cu câțiva feciori (soldați) care i-am aflat în drumul de la Bejania și care, fiind din compania mea, mi s-au alăturat până la Klenda, localitate aflată în fața Șabaiului sârbesc dincoace de Sava. Multe edificii de aici erau distruse din cauza proiectilelor trase de artileria sârbă, mai ales gara.

În Klenak erau trupele regimentului 12 de glotași din Sătmar și o unitate de artilerie. Am prânzit la masa ofițerească de aici. Fiind și oficiu poștal în sat, am expediat o sumă de bani pe adresa soției mele pentru a se ajuta cu ei, fiindu-i greu cu atâția copii.

După ce mi s-a adus la cunoștință locul unde se afla trupa noastră, am plecat cu o căruță rechiziționată din sat spre Grabovci. În drum întâlnirăm trupa și în seara de 26 septembrie m-am prezentat la comandantul companiei mele. Compania deja pleca spre Sava să preia serviciul de pază în pădurea Vitojevici, din fața insulei cu același nume, unde au schimbat trupele de acolo care aparțineau de regimentul 12 – glotași.

În 28 septembrie, seara, am primit ordin să luăm de la sârbi insula Vitojevci (Vitojevci-Otok) pe care ei o luaseră de la ai noștri prin 6 septembrie (lupta de la Kujinovo). În timpul nopții un grup de voluntari în frunte cu dr. Alexandru Aciu – sublocotenent – a pătruns pe insulă, iar înspre ziuă trupe ale noastre, printre care eram și eu, au trecut cu scopul de-ai sprijini pe voluntari. În acest timp, sârbii au început să părăsească insula. Câți nu au reușit să treacă înspre ai lor, din cauza focurilor artileriei noastre care le bara calea, au fost făcuți prizonieri.

După ce luarăm insula din mâna sârbilor, ne-am adunat într-un tranșeu acoperit, făcut pentru ofițerii companiei și comanda batalionului, căpitanul Gorgey Lajos. Înaintea intrării în tranșeu era un loc ocupat de sapeurii-luntrași care aveau comandant pe stegarul Schmidt, vienez de loc. Când ne ocupam locurile în tranșeu am fost salutați de un foc al artileriei sârbești. Un proiectil a nimerit, la înălțimea de 3 m., un stejar gros de 1/2 m. a cărui coroană a fost retezată și a căzut la pământ. Stejarul doborât era la o distanță de circa 3 m. de la tranșeul nostru. Schizele împrăștiate au găurit mantaua și bocancii unui luntraș, însă fără să-l fi rănit. Nu au fost alți răniți, mai ales că militarii s-au adăpostit imediat în tranșee.

Mai târziu am aflat că sârbii și-au concentrat grosul trupelor în Țigania Mare, după ce a fost recucerită de ei prin luptele date acolo cu pierderi mari pentru noi, fiind convinși că o să revenim și să atacăm cu forțe sporite. Acest lucru ne-a favorizat pe noi, reușind să obținem succese în luptele din alte locuri.

În urma luptei de pe Tigania Mare și a reluării insulei Vitojevci, am fost lăudați prin ordin de zi dat de organele superioare; acuma eram „eroii de la Tigania și de la Vitojevci”. Sub-coloneii Schmidt și Bresztovszki au fost decorați post-mortem cu „Crucea militară pentru merite, clasa a III-a”. Tot această decorație a primit-o și sublocotenentul Uj Karoly, iar locotenentul dr. Alexandru Aciu, care s-a purtat foarte vitejește în ambele locuri, prrimind decorația „Signum Laudis”. Soldații care s-au oferit voluntari, pentru a trece pe insula Tigania, care mai erau în viață, au primit „Medalia de bronz pentru vitejie”. Acestea au fost primele decorații care s-au dat regimentului nostru de la începerea războiului. În anul 1914 se împărțeau cu greu decorațiile față de ultima perioadă a războiului.

(Va urma)

DIN GRANIȚĂ

Din districtul Năsăudului în februarie

Ceva despre organizarea municipală¹

În 22 ale lunii trecute ținându-se cea dintâi adunare a comitetului reprezentativ de nou ales, în ședința primă s-au ales amplexiații municipali. Membrii comitetului s-au înfățișat în număr cât s-au putut de mare. Dimineața s-a celebrat Sf. Liturghie prin rsm. d. vicar și câțiva preoți, cu care ocaziune d. vicar a tras atențiunea celor ce erau de față asupra însușirilor, ce trebuie să aibă acei bărbați, căroro comitetul le va concrede conducerea districtului - vorbe frumoase, când se urmează de fapte - mult ne-ar părea bine când împlinirea acestor poftte și doriri s-ar începe întâi și de la cel ce recomanda, că așa să nu ajungem în scurt timp, după cum aud, să vedem împărțirea vicariatului prin introducerea de vicar ori protopop surogat și mai știe Dumnezeu ce sisteme până acum străine în biserica noastră, tot numai din cauza hărniciei. După 10 ore adunându-se membrii comitetului la școala normală, unde s-au ținut ședințele, invitară prin o deputatiune pe căpitanul suprem la ședință, care venind, deschise ședința prin o vorbire scurtă, în care a accentuat responsabilitatea membrilor comitetului în toate afacerile și trebile districtuale, îndată după aceasta propune a se alege o comisiune candidatoare, care avea să constea din 3 membri, pe lângă care prezidiul a mai ales încă 3 membri. Această comisiune mergând în biroul prezidial făcură candidarea, și trebuie să fi avut multe dispute, căci ne săturarăm a aștepta vreo 2 ore. Așteptam cu încordare să vedem rezultatul candidării; prezidiul însă redeschizând ședința ne descopere mai întâi, că la postul de vice-căpitan s-au insinuat mai mulți, dintre care pentru d. Ioachim Mureșianu fostul președinte judecătoresc mai multe comunități din district s-au rugat în scris, ca să fie considerată la alegerea de vice-căpitan, cu toate aceste comisiunea candidatorie a aflat cu cale a pune în candidație numai pre unul și anume pe fostul vice-căpitan d. cav. Florian Porcius, nefăcându-se nici o reflectare, candidarea se primi și se alese unanim, apoi la postul de fiscal se candidă numai unul d. Ioachim Mureșianu și se alese unanim, asemenea la postul de notar și vice-notar se candidară numai câte unul, care se și aleseră, anume ca protonotar d. Nicolau Beșanu și vice-notar Nicolau Matei. Până aici se întâmplară alegerile după comandă, dar nu face nimic, batăr ne aduserăm aminte de timpurile cele frumoase, de când eram grăniceri, pe când, dacă reflectă cineva co-

¹ Nu știm, cine poartă vina, că districtul Năsăudului s-a făcut de câtva timp atât de oraculos, încât nici că mai auzi, dacă mai există ca român, ori că s-a cufundat în haosul stăpânilor zilei: de joi până mai apoi!? Vine însă, și nu prea departe, timpul, când trântiți cu capul de stâncă vă veți deștepta din iluziuni, dar numai cu capul spart, dacă nu și cu corpul leșinat! - R.

DIN DISTRICTUL NĂSĂUDULUI ÎN FEBRUARIE

mandantului său, auzea numaidecât „halb rechts marsch“, poftim acum constituția! Față cu posturile din urmă nu am nimic de reflectat, căci după cum am auzit nu s-au insinuat numai câte unul, dar față cu candidarea de vice-căpitan am de a observa, că candidarea a fost prea forțată, oricum să zic, octroiată, cunoaștem însușirile celor ce se insinuară, și batăr atâta răsplată, favoare ori considerațiune era pentru aceștia, ca să fi venit în candidare, căci aceasta nimic împiedica reușirea d-lui Porcius a cărui activitate și multe merite pentru district ne sunt bine cunoscute. Altcum nu pricep are comisiunea candidatorie dreptul de a candida numai pe unul la un post, când sunt mai mulți insinuați, care au toate recerințele și formalitățile legale pentru de a putea veni în candidare, de cumva este aceasta atunci nu poate fi vorba de alegere prin candidațiune, atunci la atari alegeri nu trebuie să alege membrii comitetului din depărtare și cu spese numai ca să poată acompaña comanda cu un „să trăiască“, ori ca on. comisiune candidatorie a ținut pe întreg comitetul de minoreni, cărui îi trebuie cap, fiindcă nu știe ce e folositor și de lipsă pentru sine? Pardonăți-ne d-lor, căci doar în constituția asta mascată batăr atât am învățat: a ne cunoaște oamenii! Vă mulțămim de tutoria, mai lăsați-ne mai liber, să ne putem și noi mișca după placul nostru, fiecare om își are convingerile sale, ori poate și astăzi sunteți tot de acea părere, cum că tot darul și fericirea districtului numai de sus poate veni (nu înțeleg din cer) ori noi toți suntem turma necuvântătoare?!

Pentru posturile de juzi cercuali s-au candidat, după cum cred, că se cuvenea tot câte trei, și s-a ales cu aclamațiune în cercul Năsăudului dd. Florian Marian, în cercul Monorului Elia Cincia, în cercul Rodnei Ioan Isip, în cercul Zăgrei Toma Hontilă și în cercul Bârgăului cu majoritate de voturi d. Nicolau Rusu, - grație domnului nu putem să ne plângem, avem inteligenți destui în toate ramurile, așa între juzii cercuali avem și juriști, cu toate, că aceștia am fi dorit să-i vedem aplicați la judecătoria lângă paragrafii lor, ori nu cărând lemne la poduri, nisip pe drumuri și strângând contribuția, doar ce să facem?! E bine încă și atâta, nu e vina nici a noastră, nici a lor, ci poate acelora, care le putea face doar loc la sedrie - batăr în locul acelora, cărora nu le prea place de noi... și... Pentru două posturi de asesori orfanali observându-se cea mai mare liberalitate se candidară vreo 7 ori 8 se aleseră cu unanimitate Dorotei Cimbulea și Teodor Ionașcu, de inspector silvanal s-a ales Gregoriu Pop, apoi de fizic distr. d. Dr. Stefan Pop, de chirurg și veterinar în Năsăud Basiliu Cornea, chirurg în Monor s-a ales Petru Neagoș, ori în Bârgău și Sângeorgiu s-au substituit N. Tenerean și Manschiitz. Ca esactor districtual s-a ales cu unanimitate Atanasiu Ușieriu. Astfel s-a finit restaurațiunea districtului nostru, dea Dumnezeu să fi fost făcută într-o oră fericită, ca așa multe ce mai sunt de făcut să se facă, și multe ce sunt de îndreptat să se îndrepte, căci numai atunci ne vom putea lăuda cu dregătorii noștri, dacă interesele noastre comune vor fi reciproc sprijinite, atunci bunăstarea și prosperarea districtului nostru va fi asigurată.

Un alegător¹

¹ *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, Anul XXXV, 1872, nr. 17 (26 februarie/9 martie), p. 2.

Din comitatul Bistrița-Năsăud

Năsăud, la finitul lui Decembrie 1877

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI

A trecut mai bine de un an de la contopirea districtului Năsăud cu Bistrița în comitatul Bistrița-Năsăud. Am comunicat puține despre viața constituțională petrecută până aici la noi, dar nici nu am prea avut întâmplări memorabile. Sașii întru început ne-au îndulci cu promisiuni, ca totdeauna vor respecta interesele poporului românesc și vor considera principiul egalei îndreptățiri și atunci, când vor forța dânșii majoritatea universității comitatense, ajutați de minunatele legi municipale. Le-am crezut și le-am făcut de la început toate concesiunile posibile, atunci când formam noi majoritatea. Le-am dat atunci postul cel mai însemnat, postul de vice-comite, ce l-am fi putut rezerva pentru noi. Le-am crezut și am contat pe credința unei bune armonii și pentru viitor. Am crezut, că vocea și voința poporului românesc va fi înaintea lor totdeauna sfântă. Însă fatală amăgire.

În ședința adunării comitatense din 27 1. c, am avut neplăcuta ocaziune de a ne convinge despre promisiunile săsești, și de aici toți cei ce reflectează, nu la interesele personale, ci sigur la ale poporului, pot concluda la cele ce ne așteaptă în viitor și unde vom ajunge cu compromisul și promisiunile sașilor.

Și ca să fiu bine înțeles, permite-mi, d-le redactor, a-ți face pe scurt istoricul lucrului. O fac acesta atât pentru publicul român, cât cu deosebire pentru a ține la curent pe istoriograful timpului prezent, care trebuiesc să urmărească evenimentele așa precum succed. Da de vom avea vreodată trebuința de dânsele, căci după cum a zis odată Bărnuțiu în Câmpul Libertății: Senatus et populus Romanus beneficii et injuriae memor esse solet.

Încă cu câțiva timp înainte de ziua restaurației a binevoit a convoca d. comite supremu pe 6 sași și pe 5 români la o conferință prealabilă. Intențiunile sale au fost bune, au fost acele ce le-a practicat și la alte ocazii și față de care trebuiește să-ai ia omul căciula, au fost de a stabili o bună înțelegere între ambele partide cu privire la noile alegeri. Acei 6 români au fost: Parohul Vărășmașiu din Prundu, av. D. Lica, profesorii Maxim Pop, Dr. C. Moisil și Dr. A. P. Alexi, apoi parohul Făgărășanu din Tăure, care însă nu a participat la nici o conferință.

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI

În conferințele ținute cu frații sași sub prezidiul d. comite s-au stabilit cu unanimitate: Principiul parității între sași și români. Mai departe pe baza acestuia s-au hotărât pentru noi posturile următoare: Protonotarul, un vice-notar, fiscalul, perceptorul municipal și doi juzi orfanali; apoi doi juzi cercuali, 4 adjuncți. Față de persoanele alegând s-a lăsat, ca fiecare partida să și le desemneze, respectiv mandatarii au să se înțeleagă cu ceilalți membri ai congregațiunii și de partid iar listele persoanelor alegând să le comunice sașii cu românii reciproc înainte de alegere, cu scop de a se putea informa toți membrii alegători în această direcție. Aici noi am înțeles, precum credem, că fiecare va înțelege fără comentariu, că fiind vorba de partid, nu este a se aștepta ca aceasta să fie unanimă, ci este a se respecta majoritatea.

Pe baza acestui compromis sașii aveau de obligământ să aleagă pe acei candidați, pe care i-a desemnat majoritatea românilor și vice-versa.

Membrii români din Năsăud au și convocat îndată la început pe toți membrii la o conferință, la care însă afara de Năsăud nu au participat decât vreo 2 sau 3. În conferințele din Năsăud s-a compus o listă despre persoanele de la posturile menționate. Această listă, acceptată în Năsăud cu unanimitate, s-a primit și de către majoritatea celorlalți membri, și apoi s-a împărțit mandatarii partidei săsești înainte de a se începe alegerile. Alegerea s-a întâmplat cu aclamațiune până la 3 posturi: președintele la sedrie (sas), perceptorul și judele din cercul Năsăudului (ambii romani), pentru care s-a cerut votare nominală. Românii au și votat pentru persoana recomandată de președintele partidei săsești. Sașii însă nu au făcut așa, ci la ambele posturi amintite au votat în mod demonstrativ, mai în unanimitate, contra persoanelor din lista noastră. Astfel candidații români: Ionașcu a căzut față de Vărăreanu, iar Ioachim Mureșianu, fost fiscal, președinte la tribunal și astăzi avocat, cunoscător de toate limbile patriei, a căzut față de N. Rusu, fost jude în B.-Prundu. În urma acestei șirete apucături săsești indignațiunea românilor a fost nespus de mare. Față de totala ignorare și desconsiderare a majorității românilor, d. Dr. A. P. Alexi cerând cuvânt a protestat în numele acestei majorități și cu deosebire în numele celor 20 reprezentanți din cercul Năsăudului, care toți au fost contra d. N. Rusu, zicând, că acesta nu este pentru Năsăud și că nu le trebuiește. Apoi ca unuia, care a fost între cei însărcinați de a pacta cu sașii și cunoaște mai de aproape promisiunile lor, adresându-se către dânsii, își exprima profunda mâhnire despre purtarea nesinceră și necavalerească față de români, le spune verde în față, că nu și-au ținut promisiunea și prin aceasta au nimicit toată credința, ce o avem în vorbele lor dulci de a trai și de aici înainte ca frați; că românii simțesc profunda durere, văzându-se chiar la această ocaziune înșelați. Aceasta este prima ocaziune, la care sașii au venit să-și valideze majoritatea lor și la care au și documentat desconsiderarea dreptelor cerințe ale poporului românesc. Reprezentanții poporului din cercul Năsăud au știut pentru ce se grupează cu unanimitate pe lângă I. M. și nu pe lângă d. N. R., au știut, pentru că-și cunosc mai bine oamenii și relațiunile, în care trăiește poporul și pentru că se interesează de prosperitatea acestuia. Dacă dd. sași ar fi voit a respecta voința și dorința aceluiași popor, ar fi respectat unanimă voința a reprezentanților săi legali. Este trist — încheie d. A. — când vocea, voința și dorința poporului unanimă din unu cerc este desconsiderată și ignorată și când d-nii sași vin a ne pune cu puterea pe o persoană, pe care noi nu o voiam și o doream niciodată. Nevoindu d. comite să admită acest protest la discuțiune, îndrumându-ne pe cale privată, ceea ce cred se va face, — mulți români s-au și depărtat din sala de alegere. Din aceste, cred, se oglindesc de

DIN COMITATUL BISTRIȚA-NĂSĂUD

ajuns sinceritatea și promisiunea săsească. Ne va servi de învățătură pentru viitor. Să nu uite sașii, că poporațiunea acestui comitat este majoritate absolută română și că vremile sunt schimbătoare.

Răspunzând la observațiunile ce ni s-au făcut din mai multe părți, ca fiind ambii candidați români, de ce am fost majoritatea contra lui N. Rusu și de ce am protestat, — asigur apriori pe oricine, că nu antipatii sau simpatii personale au fost cauza, pentru că în acest caz mai curând capătă d. R. majoritatea noastră, dar cred că nici nu se poate presupune a fi capace la acesta inteligența atât de frumoasă, oameni studiați, cu diplome și cu grad de la necalificațiunea lui R. față de M., mania pașlească a d-lui R. practicate în decursul timpului cât a fost jude cercual, despre care se află și acte înaintate la d. prefect și de aceea ne-am miratu, că a venit în candidațiune înainte de a fi purificat conform legii. Până când d. Rusu nu se va spăla de toate învinuirile cu câte este arătat, până atunci nici un român binevoitor de interesele poporului (și nu numai a persoanelor greate) nu-l va dori, ci totdeauna va protesta contra d-sale. Dacă toate învinuirile se vor documenta de nefondate, ne vom lua căciula.

Afară de 3 inși toți membrii comitetului sunt mandatarii poporului, ca atari, sunt de obligați a lucra pentru salutea intereselor sale, chiar și cu riscul de a displace sau a nemulțumi pe una sau altă persoană. Nesatisfăcând acestui sfânt de obligământ, poporul ar fi îndreptățit se ne timbreze cu tot dreptul de criminali naționali, de vânzătorii intereselor sale. Absoluta majoritate a membrilor a și făcut aceasta, însă durere, mica fracțiune condusă de doi protectori ai d-lui R. a reușit intrigând pe la sași, încât d. R. este pretor în Năsăud, căruia îi dorim succes bun la post de pașă.

Se poate ca toate aceste nu s-ar fi întâmplat, dacă alegerile ne-ar fi găsit organizați în un club național, pentru care am pledat de atâtea ori chiar în colonele acestui ziar. Însă durere, că nici chiar astăzi nu sunt prospecte. Unii nu voiesc club din vederi pesimiste, alții din vederile oficiului, alții din vederi personale convenindu-le mai bine așa pentru a putea lucra în interesul scumpului său ego precum și a persoanelor de protecție, alții din ambiții personale, alții pentru că nu le convine disciplina, nu le plac principii, unicele salutări, precum unire, solidaritate, ci mai preferă a lucra de capul lor fie chiar și în detrimentul totalității.

Doamne! Oare când vom ajunge și noi odată la convicțiunea, că numai în unire și bună coînțelegere vom afla mântuینța noastră, unire înlăuntru, unire în afară. Oare când ne vom convinge, că a sosit timpul suprem ce reclamă de la noi în ton imperativ de a ne uni, a stabili între noi frățesca înțelegere și pentru aceste a sacrifica din ambițiile și chiar din interesele noastre personale.

Însă voi să încetez cu rezonările mele în speranța că în cel puțin în ora 11 ne vom înțelege fiecare datorința ața precum ni-o prescrie conștiința curată românească și la care ne cheamă sfintele noastre cauze naționale.

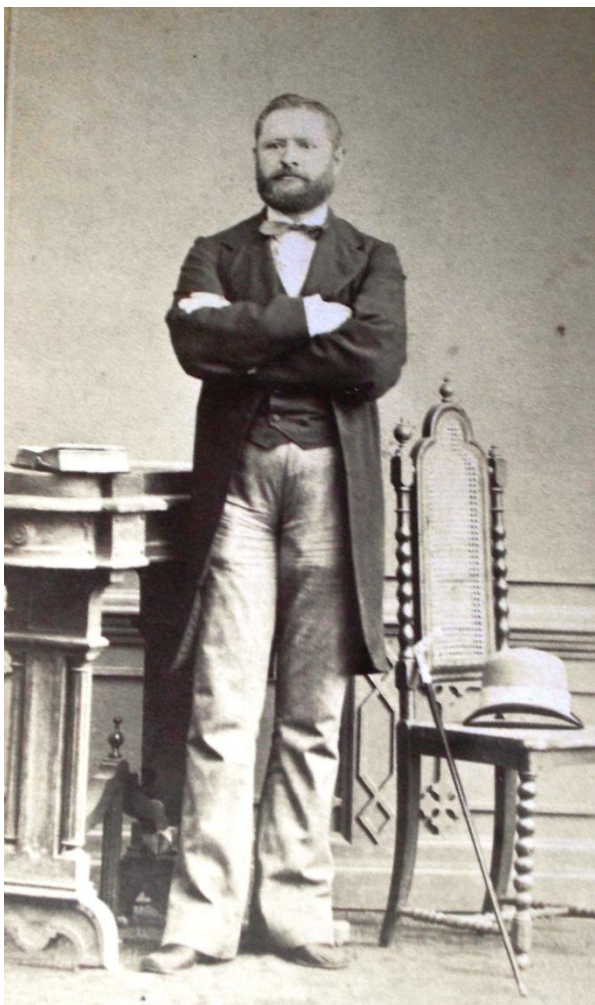
Publiu¹

¹ *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, Anul XLI, 1878, nr. 2 (Duminică 8/20 ianuarie), pp. 2-3 (Pseudonim sub care se semna Dr. Artemiu Publiu Alexi, născut în Sângeorz-Băi).

Bistrița, în 28 Ianuarie 1878

Domnul Dănilă Lica¹, avocat în Bistrița, ne trimite o corespondență rectificatoare, pe care, voind a fi imparțiali, o publicăm aici:

Onorate d-le Redactor! Domnul „Publiu” în corespondența sa publicată în Nr. 2 din anul curent al „Gazetei Transilvaniei” descriind decurgerea alegerilor de funcționari municipali din comitatul Bistrița-Năsăud înșiră unele neadevăruri, că premise, și apoi, — din motiv, că la unele funcțiuni nu s-au ales indivizii, pe care îi voră domnia sa și consortii d-sale, — scuipe foc asupra sașilor și asupra mai multor membri români din comitetul comitatens, având încă și cutezarea de a timbra pe acești din urmă de vânzători și criminali naționali. În interesul adevărului și pentru c onor. public cititor al „Gaz. Trans.” să nu fie informat fals despre decurgerea lucrurilor și despre întâmplările de pe aici, mă văd necesitat a face unele reflexiuni la numita corespondență, cu atât mai vârtos, căci mai mult sau mai puțin și subscribul am fost angajat la acele alegeri.

Noi înainte de alegeri, laolaltă cu sașii sub prezidiul d-lui comite suprem, n-am ținut numai o conferință, după cum zice d-l „Publiu”, ci am avut două. În cea de întâia 5 români au descoperit sașilor, care

posturi voiesc dâșii să fie ocupate de români. Destul, că la propunerea noastră ne-au răspuns sașii, că după ce se vor consulta cu mai mulți laolaltă, ne vor comunica, ce voiesc dâșii, în urma căreia apoi membrii români să țină o conferință între sine, să se consulte, iar comitele suprem, care — servească-i spre onoare — din capul locului și-a pus toată silința de a ne împăca, să ne mai convoace o dată la o conferință pe ambele partide.

Năsăudenii au și convocat în Năsăud conferința, despre care amintește d. „Publiu” în corespondența sa, la care au invitat pe toți membrii români, dar la aceea nu s-au înfățișat decât 15-16 inși, cea mai mare parte din Năsăud; din celelalte cercuri nu au mers, pentru că cam prevedea, ce voiesc năsăudenii. În această conferință de români s-a statorit, până unde

¹ Dănilă Lica, avocat, născut în Sângeorz-Băi.

să se demită la aplanare cu sașii. Numai după aceasta urma a doua conferință ținută laolaltă cu sașii sub prezidiul comitelui suprem, la care după unele discuțiuni, în care ne impută sașii, că noi n-am avea oameni calificați pentru funcțiunile, ce le pretindem, iar noi le demonstrăm, că avem și le vom desemna indivizi cu calificațiune, dacă nu mai bună, dar desigur, că aceea, ce o au candidații lor, am stipulat în principiu paritatea între sași și români. Ne-am învoit, totodată, ca funcțiunile de vice-comite, președinte la judecătoria orfanală, fizic comitatens, esactor și doi vice notari, apoi doi juzi procesuali să le ocupe sașii, iar funcțiunile de protonotar, fiscal comitatens, doi juzi la judecătoria orfanală, perceptori și un post de vice-notari, precum și posturile de doi juzi procesuali să le ocupe românii, s-a vorbit aparte, ca adjunct în cercul Șieului să fie român, iar despre ceilalți adjuncți și despre posturile de medici cercuali nu a fost înțelegere mai de aproape, lăsându-se lucrul într-atâta, până se va vedea, cine vor fi concurenții. Asemenea n-a fost înțelegere între noi nici despre persoane, care în ce funcțiune să fie ales, cu atâta mai puțin a fost vorba - după cum zice d. „Publiu” - ca sașii s-ar fi obligat a alege la posturile menite pentru români necondiționat numai pe acei indivizi, pe care îi vor propune românii, din contra știm cu toții, că în urma înțelegerii s-a scris concurs și a rămas lucrul în mâinile comisiunii candidatoare, - în care au fost afară de comitele suprem un ungur, doi români și trei sași, - că pe baza documentelor ce le vor produce concurenții, să aprecieze dânsa, ca pe care la ce funcțiune să candideze. Comisiunea candidatoare și-a făcut datorința cu sinceritate și cum că-și va face-o, s-a prevăzut, că-ci comitele suprem, văzându-ne învoiți, ne-au dat voia liberă de a desemna și pe membrii, ce avea dânsul să-i denumească.

Au urmat alegerile. Cu ocaziunea aceasta sașii, trei din patru parți la numeri prin urmare majoritatea absolută în comitet, nu numai că n-au frânt cuvântul dat după cum zice d. „Publiu” - dar și l-au ținut în modul cel mai eclatant, că-ci la funcțiunile menite pentru români au ales români, ce e mai mult la posturile de adjuncți au ales numai români, pentru că concurenții de români la aceste funcțiuni au fost mai apți și au arătat calificațiune mai bună decât concurenții sași, așa cât s-au ales cu totul - după cum am fost comunicat „Gazetei Transilvaniei”: 16 români, 10 sași și 2 unguri.

La toate posturile menite românilor afară de perceptor și de jude procesual în Năsăud au fost recomandate din partea tuturor membrilor români unele și aceleași persoane; sașii au proces cu încredere față de noi și văzând că din cei recomandați unii sunt juriști absoluți și au produs testimonii bune, i-au ales pe toți așa după cum au fost recomandați, deși la unii nici de nume nu le-au fost auzit până atunci.

La postul de perceptor s-a referit d. Vărăreanu, pentru că d. Ionașcu candidatul d-lui „Publiu” și cons., deși ca fost jude orfanal a corespuns cu diligența și sinceritate datorințelor sale, dar nu știe limba maghiară, de care aici la noi e lipsă mare în gremiu, pe când Vărăreanu știe toate limbile patriei și apoi cu calificațiunea întru celelalte și cu diligența nu stă intru nimica înapoia fostului său contracandidat. Cu privire la postul de jude procesual în Năsăud, pentru care d. „Publiu” e așa exacerbat, încât a trecut toate marginile cu incriminările, sunt necesitat a descoperi aceea, despre ce d-sa tace în corespondența d-sale:

După conferința a doua avută cu sașii, năsăudenii, - cam 15 membri la număr, - fără de a înștiința și întreba pe membrii români din celelalte cercuri - au ținut câte și mai câte conferințe; în fiecare conferință se desemna alt candidat, eu însumi știu de patru candidați a

BISTRIȚA, ÎN 28 IANUARIE 1878

domniilor sale, pentru fiecare alerga câte doi sau trei la Bistrița spre a-l recomanda comitelui suprem; toate acestea le făcea spre a agita în contra lui Rusu, de care se temea, că nu va juca pe coarda d-lor. Am să însemn că pe acest timp călătorind la Năsăud, - deși în Bistrița tare adeseori merg la comitat, parte ca membru în mai multe comisuni, parte în afaceri avocațiale, totuși bine să însemnați, că acolo, adică în Năsăud am auzit mai întâi, că pe Rusu l-ar fi denunțat Bârgăuanii la comitele suprem cu mai multe fapte penibile, ce le-ar fi comis în oficiul său de jude procesual în Borgo-Prund. Așadar năsăudenii mai în grabă au știut, decât mine, care locuiesc în Bistrița, despre denunțarea făcută din Bârgău.

Trebuie să permit și aceea, că - după cum a comunicat și d-l „Publiu”, - la postul de președinte al judecătorei orfanale au fost doi concurenți sași, ambii cu calificațiuni asemenea, ambii cu partide tari între sași. Capul uneia din acele partide d-l B., spre a scoate pe ginere-său de președinte, văzând că Năsăudenii față de ceilalți membri români se opintesc în contra lui Rusu, le promise, că de vor vota pentru ginere-su, atunci va lucra la sași și anume la partida lui, ca să aleagă pe candidatul propus de ei, - iar năsăudenii observând, că afară de ei numai vreo câțiva români de ai lor sunt în contra lui Rusu, crezând lui B. pășiră la legătură cu el. Această înțelegere a Năsăudenilor avută cu B. o numește domnul „Publiu” pact între români și sași¹.

Domnul B. spre recompensă, ca Năsăudenii votaseră pentru ginere-său, și-a ținut cuvântul, căci a votat cu ei, încă le-a câștigat și vreo patru sau cinci votanți sași, ceilalți sași și români mai toți din celelalte cercuri, afară de al Năsăudului, au ales pe Rusu. În urmă, acesta dl. Dr. Alexi a protestat în contra unei atari alegeri, începând cu aceea, că recunoaște, că alegerea a decurs după toate formele prescrise, dar dânsul totuși protestează în numele românilor. (?)

Aceasta a fost curgerea cea adevărată a alegerilor, martori îmi sunt toți, care au luat parte la ele. Mai multu mă mir de Domnul avocat Ioachim Mureșianu, care adeseori, față de mai mulți, chiar și față de comitele suprem, s-a declarat, că nu va primi nici o funcțiune, cum s-a lăsat d-sa, ca avocat cu cancelaria extinsă, a fi sedus de a candida la funcțiunea de jude procesuale în Năsăud, - toate le pricep, dar aceasta una nu.

Pe lângă această stare a lucrului vin a întreba acum pe d. „Publiu”: Judecata d-sa cu seriozitate, ce a scris în corespondența d-sale din Nr. 2 al „Gazetei Transilvaniei”, sau doară scrisa acea corespondență în furia prima, văzând, că cu toate încordările d-sale a făcut fiasco? După ce nu romanii cu sașii, ci Năsăudenii cu d-l B. au făcut o legătură, quasi de cortesire în favoarea alor două persoane, pe baza unei atari legături private a avut loc protestul d-sale într-o ședință publică oficioasă a comitetului comitatens? și încă protest necalificat, în care protestantele recunoaște, ca la alegere s-a observat toate formele, dar totuși protestează?!

Pentru că d. „Publiu” și consoții d-sale au fost așa de neprecauți, de s-au lăsat a fi amăgiți de d. B., capul unei fracțiuni săsești, meritat-au sașii din acest comitat și respectiv membrii de sași din comitet să-i numească d. „Publiu” în ziare publice „șireți, frângători de cuvânt”, atunci, când dânsii cuvântul dat l-au ținut; cavalerește și la aceste alegeri ne-au satisfăcut peste așteptarea și peste pretențiunile noastre? atunci, când în acest comitat - și pare-mi-se în unicul - au decurs alegerile în armonia și în înțelegere comună între români și

¹ *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, Anul XLI, 1878, nr. 7 (Joi 26 ianuarie/7 februarie), pp. 2-3.

sași? atunci, când oameni așezați cu judecata sănătoasă se miră, văzând rezultatul și aproba procederea atât a românilor cât și a sașilor!?

Meritat-am sub aceste împrejurări subscrisul și ceilalți membri români din comitat, care din convingere curată n-am votat pe candidații propuși de clica din Năsăud, ci pe alt român, meritat-am zic, de a fi timbrați pentru aceasta în public de vânzători și criminaliști naționali? Știa d. „Publiu” si poate produce vreo faptă, pentru care să fim timbrați de vânzători ai națiunii și criminali? Dacă da, la publicitate cu dânsa! Nu vorbe, fapte d-le „Publiu”! Acestea sunt probare nerăsturnabilă!

D-l Publiu strigă în gura mare de formarea unui club național; dar poate pretinde d-sa, că subscrisul și alții de părerile mele să avem încredere și să ne înțelegem frățeste cu oameni (abstrăgând de la unii domni Năsăudeni, care într-o toată ce urmează sunt nevinovați), care la alegerile trecute au umblat pe sate curtând pentru Tanárky să fie ales în Năsăud ca deputat dietal? Au doară pretinde d-sa, ca să intrăm și noi în coteria unora, să facem și noi denunțatiuni asupra dregătorilor, care nu ne convin (după cum s-au făcut asupra lui Rusu scurt timp înaintea alegerilor, ca să nu poată fi candidat) și apoi să le trimitem la Bârgău și să mijlocim subscrierea lor prin oameni, care ieri alaltăieri au ieșit din carcere, unde fură înfundați pentru furturi și defraudări? Sau doară pretinde d. „Publiu” să umblăm și noi, cum au umblat unii prin Năsăud seri și nopți întregi prin ospătărie spre a fi adăpați de beuturi prin aspiranții la diferite posturi? Acestea sunt principiile salutare pentru poporul nostru, pentru care să ne consolidăm și pentru care este d. „Publiu” așa învăpăiat în corespondența d-sale? De se va uita d. „Publiu” bine împrejurul d-sale, va vedea, că - durere - toate sunt așa, cum le spun aici și nu va pretinde, ca omul să ia parte la ele, cred, că nici d-sa nu va lua.

D. Publiu nu s-a putut reține de a nu insulta în public și pe d. Rusu, alesul jude procesuale, că e denunțat la comitele suprem pentru nu știu ce mania pașlească. Cine cunoaște pe d. Rusu, sunt sigur, că-mi va aproba, că dânsul în decursul serviciului de până acuma prin iubirea de dreptate în oficiu și prin portarea morală exemplară în afară și-a știut câștiga iubirea superiorilor săi și respectul poporului din cercul încredințat lui spre administrare, încât pentru denunțarea făcută în contra-i cuget, e destul, că am arătat, că între indivizii subscriși în denunțare se află și oameni umblați prin carcere, apoi ca denunțarea s-a făcut scurt timp înaintea alegerilor și că d. „Publiu” se miră în corespondența d-sale, că d. Rusu totuși a venit în candidațiune.

De altminterlea cercetarea e în curgere, comisiunea administrativă și respectiv disciplinară, care și până acum a dat probe, că nu căuta la persoane, ci știa judeca obiectiv, va decide și asupra acestei denunțări, acum observ numai d-lui „Publiu”, ca comitele suprem a fost cu mult mai cu minte, decât se denege pe baza unei denunțări subscrisă de criminaliști candidarea unui om cu familie, care din anul 1862 a fost nepătat tot în serviciu public.

Închei cu aceea, că până voi vedea procedând oamenii pe căi de acestea, aflu mai consult a tăcea și a face singur, ce-mi este posibil.

Primiți s. c. l¹.

¹ *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, Anul XLI, 1878, nr. 8 (Duminică 29 ianuarie/10 februarie), p. 3.

Năsăud, în Martie 1878

Constantin Moisi

Domnule Redactor! Regret foarte, ca alegerea funcționarilor comitatensi în comitatul Bistrița-Năsăud îndeplinită în 27 Dec. 1877 a trecut marginile unei simple comunicări și a dat însă la corespondențe extinse pline de plângeri și învinuiri. După modesta-mi părere n-au fost motive de plângeri și învinuiri chiar în ziare, fiindcă principiul de paritate cu privire la ocuparea funcțiilor, ce cad sub alegere, primit de romani și de sași, nu s-a vătămat, deoarece la posturile rezervate românilor s-au ales români, la cele rezervate sașilor s-au ales sași. Regret însă și mai tare, că d-l avocat Lica în corespondența din Nr. 7 și 8 ai „Gazetei” voind, - după cum afirma - a arăta unele neadevăruri publicate de d-l Publiu în Nr. 2 al „Gazetei”, nu numai că însuși nu cade în păcatul, ce-l impută d-lui Publiu și mistifica totul, ci-și ține încă de o bravură națională, ca

apărând pe sași și calificând numai procedarea sa și a consorțiilor săi de corectă, să întunece reputațiunea inteligenței române din Năsăud, să-i izbească în față faptele, pe care nu le-a comis și se o dejosească înaintea lumii. Armeanul Varady trebuia să-și afle un soț în d-l avocat Lica, românul!

În interesul adevărului, că unul care încă avui fericirea sau nefericirea de a negocia, că încredințat din partea membrilor români din cercul politic al Năsăudului cu sașii și așa cunosc lucrul de aproape - mă simt necesitat a nu trece cu tăcerea comunicările d-lui Lica, și a le reduce la adevărata lor valoare. O fac aceasta sigur din acel motiv, că publicul român să-și poată câștiga convingerea, întrucât sunt de a se considera cele publicate de d-l Lica și întrucât este vinovată „clica Năsăudenilor”. Te rog, deci, d-le redactor, să binevoiești a primi următoarele șiruri în prețuita foaie, ce redigi.

Înainte de toate nu pot să nu-mi exprim mirarea, ce m-a cuprins văzând pe d-l Lica la pași în publicitate, ca apărătorul corectei proceduri a fraților sași, chiar d-sa, care s-a arătat, ca un mare contrariu al „pactului”.

Fost-am noi ceilalți membri români, care participaserăm la conferință, înfrunțați de către d-l Lica de „gefangen von den Herren Sachsen”, fiindcă cutezasem a împărtăși sașilor

CONSTANTIN MOISIL

dorințele noastre, respectiv condițiunile, sub care credeam a putea ajunge la o înțelegere deplină și satisfăcătoare. Datu-ni-s-a cu altă ocaziune grațiosul compliment „ihr seid mir zu leicht“. Ei, într-o epistolă primită, ca răspuns la invitația de a participa în Năsăud la o conferință a tuturor membrilor români să exprime d-l Lica așa: ca afaceri avocațiali nu-i permit a participa la conferința cunoscută în Năsăud, mai încolo ne împărtășește, ca sașii nu vreau să știe de paritate, ci ei vor ține toate posturile de căpetenie, că el, d-l Lica sub împrejurări de acestea nu pactează cu sașii, și face trebile sale și-i lasă să se organizeze cum vor voi, apoi încheia: „Voi veți face cum veți afla mai bine“. Așa vorbește d-l Lica în epistola sa, iar în corespondența sa din „Gazeta“ Nr. 7 susține tare, că la (acea) conferință membrii români din celelalte cercuri nu au mers, „pentru că cam prevedea, ce voiesc Năsăudenii“.

Ce voiau „Năsăudenii“? La acea conferință ținută la 2 Decembrie, - ce e drept, au participat numai membri romani din cercul politic al „Năsăudului“ și unul din cercul Rodnei. Obiectele consultărilor au fost:

a) comunicarea unei epistole venite de la președintele conferinței ținute de sași în Bistrița, din care cunoscusem, care posturi voiesc sașii a le avea dânșii;

b) propunerea ridicată la deciziune „de a intra în pertractarea unei coînțelegeri cu sașii“, de cumva se vor acomoda dreptelor noastre pretențiuni. Emișilor din această conferință a „Năsăudenilor“ dimpreună cu d. d. Lica și Vrășmașu le-a și succes a realiza deplin dorințele românilor. Așa d-l Lica în epistola sa „nu pactează și face trebile sale“, etc., mai târziu însă participă la conferința de înțelegere cu frații sași și primește „pactul“. Permițând aceste trec la demonstrarea unor afirmațiuni neadevărate ale d-lui avocat Lica, de care cred de cuviință a se folosi spre a izbi în fața pe „Năsăudenii“.

1. Nu este adevărat, că în conferințele noastre cu frații sași n-ar fi fost vorba despre modul desemnării persoanelor la posturile menite pentru români și pentru sași. S-a zis chiar de către acea persoană prețuită, care a inițiat înțelegerea: „Wenn die Herrn Sachsen und die Herrn Romänen einmal einig sind betreif der Stellen, ... dann werden Sie in Ihren Conferenzen Ihre Candidaten aufstellen, diese gegenseitig sich bekannt machen und gegenseitig wählen“. Așa au urmat „Năsăudenii“. Noi ne-am desemnat persoanele noastre pentru funcțiunile lăsate românilor, pe care persoane le-au primit - afară de două - toți membrii români. Am comunicat apoi sașilor lista noastră adică a „Năsăudenilor“ comunicându-ne și aceștia persoanele pentru funcțiunile menite pentru dânșii. Deci

2. este neadevărată afirmațiunea d-lui Lica, că nu „românii“ cu sașii, ci „Năsăudenii“ cu d. B. au făcut quasi o legătură de cortesire și că am fost seduși de d-l B., că la postul de președinte la sedria orfanală să ne dăm voturile noastre pentru ginerele acestuia. Nu „Năsăudenii“ cu d. B. au încheiat „pactul“, ci trimișii „Năsăudenilor“ dimpreună cu d. Vrășmașu și Lica l-au încheiat în numele românilor cu sașii. La postul de președinte noi „Năsăudenii“ și alți membri români independenți și cărora le place a ține la parolă, am votat pentru acel candidat, pe care ni la desemnat d-l dr. F., președintele conferinței săsești. Că frații sași la două posturi n-au mers cu noi, să le fie de bine. D-l Lica însă prin expresiunile de „seduși“ și „legătură quasi de cortesire“ n-a avut alt scop, decât a defăima pe Năsăudeni. Dar pentru ce oare d-l Lica, dreptul și loialul avocat, a uitat să amintească în corespondența sa, că d-sa și oamenii d-sale au votat pentru ginerele d-lui vice-comite? Și că între oamenii d-sale au fost majoritatea dregători, aspiranți la funcțiuni, între care și d-l M., păcălit după aceea de sași și de d-l Lica și notari? Oare pe care parte se poate presupune mai mare tăria de

 NĂSĂUD, ÎN MARTIE 1878

caracter și mai multă independență? Pe partea acelora, care au votat pentru ginerele lui B., altcum bărbat calificat, după cum mărturisește însuși d-l Lica, sau care-și dădură voturile pentru ginerele d-lui vice-comite?

Cel mai bătător la ochi, când afirma:

a) că în urma înțelegerii s-a scris concurs și ca lucrul a rămas în mâinile comisiunii candidatoare;

b) că comisiunea candidatoare și-a făcut datorința cu sinceritate și că pe baza documentelor, ce le-au produs concurenții, a apreciat dânsa, ca pe care la ce funcțiune să candideze, în urmă că d-l Publiu scuipe foc din motiv, că la unele funcțiuni nu s-au ales indivizii, pe care îi voră d-sa și consortii d-sale.

Nu în urma înțelegerii s-a scris concurs, ci în urma ordinațiunii ministrului de interne; înțelegerea românilor cu sașii nu avea a face nimic cu comisiunea candidatoare. Înțelegerea efectuată privea alegerea acelor persoane puse în candidațiune, pe care le vor desemna românii și sașii pentru posturile menite unora și altora. Comisiunea candidatoare și-a făcut datorința ... zice d-l Lica. Așa s-a și convenit. Ce a făcut și ce a dorit „clica Năsăudenilor”? Va fi consult, ca mai întâi să aprețuim această „clică atât după însemnătatea s-a numerică cât și după valoarea sa morală. Din numărul membrilor români de 46 – lăsând la o parte pe ambii candidați la postul de jude procesuale în Năsăud - au participat vreo 38 inși. Pentru d-l Mureșianu au fost la tot cazul 23-24 inși, iar restul pentru d-l Rusu, între cei din urmă vreo 7-8 dregători și notari comunali, care firește nu puteau să voteze decât pentru acela, pe lângă care au fost d. vice-comite și d. protonotar (român). Între cei 23-24 aflăm 1 jude reg., 4 preoți-protopopi, 6-7 profesori gimn., 5 învățători de la școli normale și triviale, 1 doctor în medicină, 1 magistru poștale, 1 forestier, 2 amployați de la administrațiunea fondurilor scol. grănicerești și 2 economi.

„Clica” astfel compusă n-a făcut alta decât și-a desemnat pentru posturile ocupânde prin romani pe bărbații cei mai calificați, deci și pentru postul de jude procesuale în cercul Năsăudului a dorit să se aleagă acea persoană, pe care însăși comisiunea candidatoare a candidat-o, pe baza documentelor produse, primo loco. Cum că candidatul „Năsăudenilor” este superior candidatului „românilor” d-lui Lica, va recunoaște și însuși d-sa - atâta simț de dreptate a-și cuteza a-i atribui. Dar firește d-l Lica, când vorbește, pune preț pe documente, iar când lucra, lucra din simpatia sau antipatia și apoi totuși nu se sfiște a zice: că din convingere curată n-a votat pe candidații propuși de clica din Năsăud. Așa doară aceia, care au propus de candidat la postul de jude procesuale în Năsăud, pe acel bărbat, care este mai calificat pentru orișicare post de căpetenie decât veri și care dintre cei aleși, fie român fie sas, n-au votat din convingere curată și sunt timbrați de „clică”? Iar aceia - între care majoritatea dregători și notari comunali - care au votat pentru candidatul d-lui Lica, au lucrat din convingere curată?

Pe „Năsăudeni” i-a îndemnat motive tari și curate a candida pe d-l Mureșianu și nu pe d-l Rusu: Nu ar fi bine însă a înșira acuma unele din acele motive. De cumva d-l Lica ar fi bărbat serios și iubitor de judecată dreaptă, ar fi trebuit să cunoască, înainte de a învinui, pe care parte este adevărată reprezentanța a poporului; dar a pretinde așa ceva de la d-l Lica ar însemna a pretinde de la unul lipsit de vedere, că se vedea, sau de la surd, că se auzea...¹.

¹ *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, Anul XLI, 1879, nr. 25(30 martie/11 aprilie), p. 3.

Panamaua cu tunelul și linia ferată Ilva-Mică – Vatra-Dornei

- Cum s-a construit tunelul de la Ilva-Mică – Material înstrăinat – Sute de milioane cheltuite pentru construcții imaginare -

Linia ferată Ilva-Mică – Vatra-Dornei a ajuns iarăși de actualitate. În ultimul timp s-a vorbit cu insistență de construirea sau, mai bine zis, de reluarea lucrărilor de construcție a acestei linii menite să lege direct peste teritoriul românesc Ardealul cu Bucovina.

În legătură cu construcția acestei linii ferate trebuie să scuturăm nițel praful de pe o panama mușamalizată și aproape uitată, cu toate că nu e dintre cele mai mici panamale cu care s-a ilustrat guvernarea liberală.

Un scurt istoric al liniei Ilva-Mică – Vatra-Dornei

Mai întâi trebuie să se știe că nu e vorba de un plan nou, de construcție, ci numai de reluarea lucrărilor. În timpul războiului mondial, când armatele rusești intraseră în Bucovina, armata austro-ungară spre a-și înlesni apărarea și transporturile de trupe spre Bucovina, a proiectat construirea acestei linii. Lucrările s-au și început. Imense materiale, mașini, uzină electrică și tot materialul necesar a fost transportat la fața locului unde, cu prizonieri ruși și italieni, s-au început lucrările, între care cea mai grea și mai importantă era construirea tunelului Ilva-Mică.

În 1918, când a izbucnit revoluția, lucrările erau foarte avansate. Tunelul era gata săpat și piatra de boltitură cărată la fața locului cioplită gata.

După încheierea armistițiului lucrările au încetat. Armatele austro-ungare retrăgându-se au lăsat tot materialul de o imensă valoare, pe loc, intrând în posesia statului român. A stat însă cât a stat acest material pe loc, însă cineva dintre „credincioșii” slujitori ai țării, cu roluri de conducere la C. F. R. a crezut că unele articole de fierărie nu sunt tocmai la locul lor acolo și a crezut de cuviință să le pună în siguranță. Și au fost, într-adevăr, pusă într-o siguranță atât de mare încât nimeni să nu le mai afle urma.

Dosare uitate

Lumea de prin partea locului, intelectualii satelor vorbesc și azi revoltați de ceea ce s-a întâmplat cu materialele și mașinăriile lăsate de armatele austro-ungare. Se vorbește de o anchetă, făcută sub regimul liberal. Cum însă liberalii nu aveau alt interes decât să mușamalizeze jafurile făcute de ai lor sau de protejații lor, firește, rezultatul a fost mușamalizarea. Anchetatorul a cuprins în dosar și rapoarte situația, însă dosarul a fost pus și el la loc sigur de către matadorii marilor panamale din fruntea C. F. R. S-a făcut după cât ne amintim și o întristare în parlament. Cei vizați au tăcut chitic.

Jaful în continuare

Data fiind importanța economică și strategică a acestei linii, lucrările au fost reluate. Vreo șapte ani de zile s-a lucrat la „construcția” tunelului lăsat gata de austro-ungari. Statul a

Panamaua cu tunelul și linia ferată Ilva-Mică – Vatra-Dornei

vârât în fiecare an milioane grele în lucrările liniei și a tunelului. Și un metru de linie nu s-a construit. În iarna anului 1918 a izbucnit chiar un scandal pe chestia aceasta. Ziarul „Adevărul” arăta cu cifre precise că, în lucrările care nu avansează, statul a vârât trei sferturi de miliard, că linia e inexistentă și că în tunel nu s-a lucrat altceva cu acești bani decât s-a făcut boltitura cu piatra lăsată gata de către armata austro-ungară. Nici ministerul comunicațiilor, nici direcția generală C. F. R., nici guvernul liberal, care cunoștea panamaua, nu s-a sesizat. Nu a contestat, nu a răspuns un cuvânt.

S-a întâmplat însă ca după atâția ani de „activitate” meșterii să termine tunelul. După ce a fost terminat, a fost fotografiat și clișeul însoțit de elogi a fost publicat în revista „Natura”.

Tunelul a fost înfățișat publicului ca o capodoperă a inginerilor care l-au construit. De fapt, totul se reducea la o sinistră farsă și excrocherie liberală. Ingineri, preoți și intelectuali români de prin partea locului, revoltați de această îndrăzneală au încercat o demascare. Rezultatul a fost nul.

Atât conducătorii căilor ferate, cât și guvernul liberal au refuzat să se sesizeze.

După ce „marea capodoperă” (tunelul) a fost terminată, lucrările au încetat.

Necesitatea unei anchete

Acum însă când chestiunea construcției liniei ferate Ilva-Mică – Vatra-Dornei a ajuns de actualitate, se impune o severă și minuțioasă anchetă. Trebuie aflate urmele materialelor înstrăinate. După aceea trebuie să se constate cheltuielile făcute cu boltirea tunelului, întrucât este inexact că acest tunel ar fi fost săpat de acei care au încasat sub acest pretext sute de milioane de la stat. Trebuie dezmușamalizată această formidabilă panama liberală.

Dacă s-ar fi lucrat cu cap, dacă s-ar fi lucrat cinstit și dacă s-ar fi avut în vedere interesele țării, linia ferată Ilva-Mică – Vatra-Dornei putea fi demult gata și dată circulației. Înalte interese de apărare națională și interese economice necesită această linie. Un ținut întreg își așteaptă salvarea prin construirea acestei linii ferate.

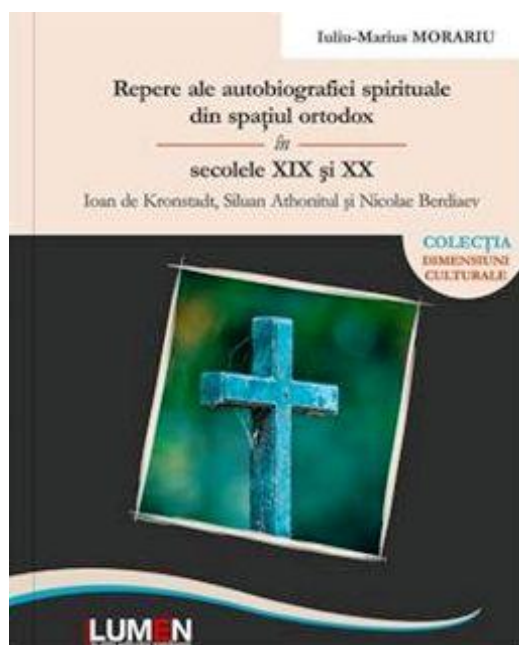
Dacă tot ce se afirmă pe socoteala liberalilor și a celor care au încasat sutele de milioane pentru construirea liniei, se adeverește, atunci trebuie trași la răspundere, iar statul să fie despăgubit din averea lor¹.

¹ *Patria*, Cluj, Anul XII, 1930, nr. 167, p. 9.

RECENZII

Iuliu-Marius MORARIU (Ierom. Maxim), *Repere ale autobiografiei spirituale din spațiul ortodox în secolele XIX și XX - Ioan de Kronstadt, Siluan Athonitul și Nicolae Berdiaev*, Editura LUMEN, Iași, 2019, Ediția a II-a.

Autorul acestui volum, având la bază o interesantă teză de doctorat, este ieromonahul Maxim (Iuliu-Marius) Morariu, autor a 25 de cărți și a peste 250 de articole științifice, absolvent a două facultăți, a două masterate și un doctorat în Teologie Ortodoxă, bursier al *Institutului Ecumenic de la Bossey* (Elveția), secretarul Centrului de cercetare „Ioan Lupaș” din cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă și membru fondator și redactor-șef al Revistei *Astra Salvensis*, recunoscută la nivel internațional și actualmente doctorand la Universitatea Pontificală Angelicum din Roma.

Lucrarea a fost alcătuită sub îndrumarea științifică și duhovnicească a Înaltpreasfințitului Părinte prof. univ. dr. Andrei Andreicuț, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului și Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului,

și profesor la Catedra de Spiritualitate ortodoxă din cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj. Înaltpreasfinția Sa este și cel care semnează prefața textului și arată:

”Cercetarea realizată de ieromonahul Maxim este una de pionierat. Dacă în catolicism și în protestantism, autobiografia spirituală este întâlnită des, nu același lucru se întâmplă și în spațiul ortodox. De aceea e meritul Părintelui Maxim că s-a aplecat asupra acestui gen spiritual. Faptul că înainte de a se opri la cele trei autobiografii, ale lui Ioan de Kronstadt, Siluan Athonitul și Nicolae Berdiaev, face o incursiune în istoria autobiografiei spirituale, plecând de la Sfântul Apostol Pavel, trecând la Fericitul Augustin și punctând alte câteva cazuri, până în veacul al XIX-lea, ne ajută să ne orientăm în complexitatea genului. Investigația o face interdisciplinar și cu deschidere ecumenică, ajutându-ne să înțelegem contextul apariției anumitor scrieri. Determinându-ne să ne aplecăm asupra genului autobiografic, ne ajută să definim autobiografia spirituală și-n spațiul ortodox. Mai mult, din punct de vedere duhovnicesc, suntem plasați în vremurile în care s-au scris.

Dacă în celelalte spații creștine autobiografiile spirituale au fost mai numeroase, to-

RECENZIE

tuși ele n-au lipsit nici de la noi. Autorul acestei lucrări ține să menționeze trei dintre acestea: a Sfântului Ioan de Kronstadt, a Sfântului Siluan Athonitul și a lui Nicolae Berdiaev. Crâmpeie de autobiografie apar și la alți autori consacrați, cum ar fi Nicolae Steinhardt, Alexander Schmemmann sau la mitropolitul cărturar Bartolomeu Anania, accentul însă nu cade pe cele spirituale. L-am mai putea adaugă pe părintele Virgil Gheorghiu, însă pasajele de autobiografie spirituală sunt întâmplătoare. De aceea, Părintele Maxim se ocupă de cele trei lucrări și de autorii lor. Pentru a fi bine înțeles a avut în vedere și o scurtă prezentare bibliografică a autorilor.”

Lucrarea este rodul unui efort mare și riguros, este una de pionierat, având la bază un efort de cercetare și o documentare de amploare și de mare competență teologică științifică și documentară. E o lucrare muncită. Cele 1188 de citate de extensiune mare și din autori importanți întăresc această afirmație. După ce autorul trece în revistă particularitățile autobiografice ale celor trei autori investighează conținutul spiritual al lucrărilor.

Segmentată în șase părți mari, ea debutează cu câteva precizări terminologice, definind înțelesul autobiografiei spirituale și prezintă particularitățile ei în diferite spații culturale sau confesionale. De asemenea, evidențiază ecourile ei în spațiul literar și filosofic.

Pentru o mai bună organizare a prezentării și pentru a veni în întâmpinarea unui potențial cititor grăbit, care ar putea fi interesat doar de anumite repere din întregul capitol investigat și nu și-ar permite o lectură integrală, este segmentată în mai multe subcapitole, în funcție de anumite repere istorico-culturale și geografice. În cadrul lor se face analiza fiecărui text în parte. Autorul are în vedere următoarele scrieri: *Viața mea în Hristos* și celelalte jurnale duhovnicești ce poartă semnătura Sfântului Ioan de Kronstadt, *Scrierile spirituale* ale Sfântului Siluan Athonitul și autobiografia spirituală a filosofului rus Nicolai Berdiaev. Fiecărei scrieri autorul îi dedică un întreg capitol. Pentru înțelegerea contextului în care s-au scris aceste texte, a influențelor religioase, sociale, culturale sau de altfel pe care anumite chestiuni le-au exercitat asupra autorilor lor, dar și pentru a vedea în ce măsură se relaționează ele cu propria lor biografie de asemenea se folosește câte un subcapitol.

În cadrul cercetării, autorul pune în lumină faptul că autobiografia spirituală este importantă deopotrivă pentru cercetarea teologică, cât și pentru teologia mistică și viața cotidiană a creștinului. Lectura notelor regăsite în paginile unor lucrări-reper ale genului, precum și cele prezentate în carte, oferă cititorului nu doar o înțelegere a fenomenului autobiografiei spirituale și particularităților lui din spațiul răsăritean, dar și al punților de dialog pe care le deschide acesta atunci când abordează subiecte precum raporturile cu alteritatea sau iubirea divină ca model pentru cea umană, ci și un bogat patrimoniu de informații duhovnicești, ce pot fi fructificate în propriul itinerar mistic.

Autobiografia spirituală din spațiul răsăritean are așadar, un mare atu, acela de a fi o scriere necenzurată, de a prezenta o efigie duhovnicească care nu a suferit intervenții *photoshopante*, dacă ar fi să o folosim un termen aflat în uz. Din acest motiv, contribuie la oferirea de modele mult mai apropiate de profilul omului contemporan, care au soluții la problemele lui sau la chestiuni similare celor cu care se confruntă el, și se constituie într-un model atractiv, similar și cald pentru omul de astăzi.

Pr. Gheorghe Zavate, Roma

Cornel Tatai-Baltă, Călin Anghel, Radu Totoianu (coordonatori), *Colecția Sava Henția a Muzeului Municipal din Sebeș. 170 de ani de la nașterea artistului*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2018, 118 p.:

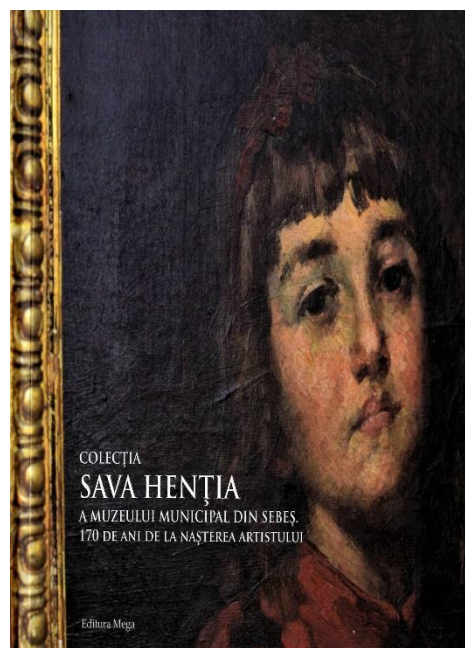
Celebrarea centenarului Marii Uniri a fost dublată, la Sebeș, de aniversarea celor 170 de ani scurși de la nașterea artistului plastic Sava Henția (1848-1904), proiect implementat de Muzeul Municipal „Ioan Raica” Sebeș, în parteneriat cu Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba-Iulia și Asociația „Ars Transilvaniae România” din Cluj-Napoca, co-finanțat de Centrul Cultural „Lucian Blaga” Sebeș și Administrația Fondului Cultural Național. De ce tocmai la Sebeș această sărbătoare? Din motive cât se poate de simple; Sava Henția a fost unul dintre cei mai importanți artiști plastici născuți pe meleagurile Sebeșului, iar Muzeul Municipal „Ioan Raica” Sebeș este instituția care deține cea mai importantă colecție de lucrări Sava Henția, achiziționate sau donate de-a lungul ultimilor 60 de ani.

Celebrarea celor 170 de ani scurși de la nașterea artistului plastic Sava Henția a fost marcată prin reorganizarea colecției de pictură a Muzeului Municipal „Ioan Raica” Sebeș, prin itinerarea unei expoziții Sava Henția la Alba-Iulia (unde expoziția a fost găzduită de Palatul Apor) și Cluj-Napoca (unde expoziția a fost găzduită de Biblioteca Academiei Române), prin realizarea unui film documentar (intitulat „Sava Henția (1848-1904). 170 de ani de la nașterea artistului”), precum și prin editarea unui impresionant catalog de expoziție (coordonat de Cornel Tatai-Baltă, Călin Anghel și Radu Totoianu), lucrare pe care ne propunem să o prezentăm în rândurile de mai jos.

Sava Henția (1848-1904), născut la Sebeșel, a fost unul dintre marii portrețiști români care s-au manifestat în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Absolvent al Școlii de Belle Arte din București și al École Nationale Supérieure des Beaux-Arts din Paris, Sava Henția a participat, în calitate de artist plastic, la Războiul de Independență, alături de Nicolae Grigorescu și Carol Popp de Szathmari, unde, datorită problemelor medicale, a activat mai mult în spatele frontului. A fost și este considerat unul dintre cei mai mari portrețiști români, lucrările sale înfățișând membri ai familiei regale a României sau ai familiilor marilor oameni politici ai vremii, apropiați sau rude ale artistului, o parte a acestor lucrări aflându-se în colecția Muzeului Municipal „Ioan Raica” Sebeș, repertorizate prin lucrarea avută în vedere.

Lucrarea este deschisă printr-un „cuvânt înainte” (pp. 2-3), semnat de academicianul Marius Porumb, un apropiat al Muzeului Municipal „Ioan Raica” Sebeș, care subliniază importanța derulării acestui proiect pentru instituția muzeală și pentru revalorificarea colecției de pictură Sava Henția.

În continuare, coordonatorii volumului ne oferă un scurt expozeu privind activități-

RECENZIE

le derulate de Muzeul Municipal „Ioan Raica” Sebeș în vederea aniversării celor 170 de ani scurși de la nașterea artistului Sava Henția (pp. 4-5), profesorul și istoricul de artă Cornel Tatai-Baltă ne prezintă, pe scurt, viața și activitatea acestuia (pp. 7-18), informații completate cu descrierea colecției de pictură a muzeului (pp. 21-22), un abstract în limba engleză (p. 23) și o listă bibliografică orientativă (pp. 24-25).

Primele lucrări semnate Sava Henția au intrat în colecția Muzeului Municipal „Ioan Raica” Sebeș începând cu anul 1959, în prezent numărul acestora ajungând la 44, dintre care 34 lucrări ulei pe pânză, 6 lucrări ulei pe carton, 2 lucrări în acuarelă, un desen și o lucrare ulei pe lemn. În ceea ce privește tematica abordată, 32 dintre aceste lucrări prezintă portretele unor personalități sau personaje ale epocii, 2 naturi statice și 10 înfățișează scene de gen și istorice, opere reprezentative pentru activitatea desfășurată de Sava Henția în intervalul 1870-1902.

Demn de apreciat este faptul că prezentarea celor 44 de lucrări semnate Sava Henția, a fost însoțită și de menționarea modalității prin care acestea au intrat în colecția Muzeului Municipal „Ioan Raica” Sebeș, după cum urmează: **„Portret de copil (schiță)”** (lucrare achiziționată de la Pompilia VasIU, București, intrată în colecția muzeului în anul 1980), **„Portret de femeie (Bălașa Albulescu)”** (lucrare achiziționată de la Viorel-Călin Cristescu, Târgoviște, în anul 2016), **„Portret”** (lucrare achiziționată de la Nicolae Vasilescu-Capsoli, București, în anul 1972), **„Portretul soției artistului (Irma)”** (lucrare achiziționată de la Aurelia VasIU, București, intrată în colecția muzeului în anul 1979), **„Soția artistului (Irma)”** (lucrare achiziționată de la Aurelia VasIU, București, intrată în colecția muzeului în anul 1979), **„Portretul ministrului Vernescu”** (lucrare achiziționată de la Teodor I. Petre, București, intrată în colecția muzeului în anul 1971), **„Portret de femeie (soția ministrului Vernescu)”** (lucrare achiziționată de la Teodor I. Petre, București, intrată în colecția muzeului în anul 1971), **„Portret de femeie”** (lucrare achiziționată de la Ecaterina Erdt, Sebeș, în anul 1959), **„Portret de bărbat”** (lucrare achiziționată de la Elena Stegăroiu, București, intrată în colecția muzeului în anul 1979), **„Portret de femeie”** (lucrare achiziționată de la Elena Stegăroiu, București, intrată în colecția muzeului în anul 1979), **„Turc fumând narghilea”** (lucrare achiziționată de la Margareta Bogdan, București, în anul 1968), **„Portret de femeie (soția inginerului I. Potoski)”** (lucrare achiziționată de la Ecaterina Erdt, Sebeș, în anul 1959), **„Portret de bărbat (inginerul I. Potoski)”** (lucrare achiziționată de la Ecaterina Erdt, Sebeș, în anul 1959), **„Bătrân stând”** (lucrare achiziționată de la George Țigănuș, București, în anul 1972), **„Fată cu copil în spate”** (lucrare achiziționată de la Aurelia Alexandrescu, București, intrată în colecția muzeului în anul 1979), **„Portret de femeie cu maramă”** (lucrare achiziționată de la Ana Alexandru Crăciun, București, intrată în colecția muzeului în anul 1979), **„Odaliscă”** (lucrare achiziționată de la Dumitru Geanolu, București, în anul 1968), **„Portret de femeie (țărăncă)”** (lucrare achiziționată de la Nicolae Grozea, Ploiești, în anul 1967), **„Portret de bărbat (țăran)”** (lucrare achiziționată de la Nicolae Grozea, Ploiești, în anul 1967), **„Portret de bărbat (dr. Krasser)”** (lucrare achiziționată de la Gertrud Acker, Sebeș, în anul 1963), **„Târg”** (lucrare achiziționată de la Elisabeta Henția, București, în anul 1968), **„Capre”** (lucrare achiziționată de la Eugen Henția, București, în anul 1968), **„Sfântul Nicolae”** (lucrare achiziționată de la Teodor Florea, București, în anul 1972), **„(Bis.) Sfânta Ecaterina”** (lucrare achiziționată de la Teodor Florea, București, în anul 1972), **„Aurelia”** (lucrare achiziționată de la Aurelia VasIU, București, intrată în colecția muzeului în anul 1979), **„Portret de femeie”** (lucrare achiziționată de la Toader Gheorghe, București, intrată în

RECENZIE

colecția muzeului în anul 1979), **„Portret de femeie”** (lucrare achiziționată de la Ecaterina Erdt, Sebeș, în anul 1959), **„Portret de husar”** (lucrare achiziționată de la Ecaterina Erdt, Sebeș, în anul 1959), **„Portretul protopopului Ioan Tipeiu”** (lucrare achiziționată de la Lucia Oană, București, în anul 1968), **„Portretul Ecaterinei Tipeiu”** (lucrare achiziționată de la Lucia Oană, București, în anul 1968), **„Scenă din Războiul pentru Independență”** (lucrare achiziționată de la Constantin Teofilescu, București, în anul 1969), **„Secuianca”** (lucrare achiziționată de la Ecaterina Erdt, Sebeș, în anul 1965), **„Virgil”** (lucrare achiziționată de la Aurelia Vasiiu, București, intrată în colecția muzeului în anul 1979), **„Muribundă (Iulia Hașdeu)”** (lucrare achiziționată de la Ecaterina Erdt, Sebeș, în anul 1959), **„Plug cu boi la arat”** (lucrare achiziționată de la Paulina Bejan, București, în anul 1972), **„Portrete de țărani”** (lucrare achiziționată de la Elvira Beldiman, București, în anul 1969), **„Portret de bărbat”** (lucrare achiziționată de la Elena Catuțiu, Cluj-Napoca, în anul 1967), **„Portret de femeie”** (lucrare achiziționată de la Radu Cărpinișianu, Sebeș, în anul 1970), **„Portret de femeie”** (lucrare achiziționată de la Elena Catuțiu, Cluj-Napoca, în anul 1967), **„Portret de bărbat (primarul Maxim Vulcu din Pianu de Sus)”** (lucrare donată de Școala Generală Pianu de Sus, în anul 1976), **„Portretul lui Virgil Cioflec”** (lucrare achiziționată de la Alexandra Axelrand, București, în anul 1970), **„Portret de bărbat”** (lucrare achiziționată de la Ana Alexandra Crăciun, București, intrată în colecția muzeului în anul 1979), **„Înger cu copii”** (lucrare achiziționată de la Elena Maria Stoian, București, în anul 1972), **„Floare de iris”** (lucrare donată de Pompilia Vasiiu, București, în anul 1968), **„Natură statică cu portocale”** (lucrare donată de Pompilia Vasiiu, București, în anul 1968).

Fiecare lucrare repertorizată este însoțită de detaliile tehnice, dimensiunea acestora, precizarea semnăturii și anului (acolo unde aceste elemente există), precum și datele referitoare la expozițiile în care aceste lucrări s-au regăsit de-a lungul timpului și cataloagele/volumele în paginile cărora unele lucrări au mai fost prezentate, elemente care sporesc valoarea lucrării și îi conferă prezentării un caracter exhaustiv. În plus, toate cele 44 de lucrări repertorizate au fost scanate și reproduse, inclusiv cu rama acestora, oferind publicului o imagine completă a colecției Muzeului Municipal „Ioan Raica” Sebeș.

La finalul acestor considerații, putem concluziona faptul că lucrarea *Colecția Sava Henția a Muzeului Municipal din Sebeș. 170 de ani de la nașterea artistului*, coordonată de Cornel Tatai-Baltă, Călin Anghel și Radu Totoianu, ne prezintă colecția „Sava Henția” a Muzeului Municipal „Ioan Raica” Sebeș într-o manieră profesionistă, modernă și atractivă și într-o formulă demnă de celebrarea celor 170 de ani de la nașterea marelui portretist. În încheiere, nu ne rămâne decât să felicităm efortul celor trei coordonatori și să stăruim ca acest demers să fie continuat, în direcția repertorizării și valorificării întregii colecții de artă plastică a Muzeului Municipal „Ioan Raica” Sebeș (care deține, printre altele, lucrări importante, semnate de artiști precum Karl Brandsch sau Hermann Meuselbach).

Drd. Mihai-Octavian Groza
Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca
Centrul Cultural „Lucian Blaga” Sebeș

COMUNISM

PROPUNERI

cu elementele pentru încadrare în ordinul nr. 100/C, Cabinet U.M. din raza
Serviciului Securității Poporului Bistrița

ALEXANDRU DĂRĂBAN

„Trebuie să fie clar că, în general în unitățile de muncă trimitem pe cei ce nu se pot încadra în texte de legi”. Această propoziție apare în Ordinul MAI nr. 100 Cabinet din 3 aprilie 1950, semnat de ministrul adjunct, Gheorghe Pintilie, care punea în aplicare Decretul Prezidiului Marii Adunări Naționale nr. 6 din 14 ianuarie 1950 pentru înființarea unităților de muncă. Direcției Generale a Securității Poporului (DGSP) i-a revenit sarcina de a depista și trimite în unități de muncă pe toți acei ce se încadrau în prevederile Decretului Prezidiului Marii Adunări Naționale nr. 6/1950. Astfel, la scurt timp după emiterea decretului de către Prezidiul Marii Adunări Naționale, Ministerul Afacerilor Interne a elaborat un ordin care dădea instrucțiuni organelor de securitate pentru aplicarea lui. Este vorba despre Ordinul MAI nr. 100 Cabinet din 3 aprilie 1950, semnat de ministrul adjunct al MAI, Gheorghe Pintilie¹.

În acțiunea de depistare trebuia să se acorde o atenție deosebită „elementelor capitaliste de la țară”, adică foștilor moșieri, chiaburilor, cârciumarilor, militarilor deblocați, funcționarilor epurați, foștilor membri ai partidelor politice dizolvate. În Ordinul MAI nr. 100 Cabinet din 3 aprilie 1950 se dădea indicația ca, în privința clerului ortodox, dosarele pe care urmau să le întocmească organele de securitate trebuiau să conțină „probe suficiente și să umble cu tact și prudență”¹². În ordin se menționa expres că legionarii și persoanele care au făcut parte din organizații subversive nu se încadrau în măsurile prevăzute în ordinul circular. Mai târziu s-a revenit asupra acestui aspect. În 27 octombrie 1950, Direcția Generală a Securității Poporului preciza că: „prin legionari și cei ce au făcut parte din organizațiile subversive trebuie înțeles: legionarii notorii care au avut munci de conducere și care

¹ Nicoleta Ionescu-Gură, *Internările administrative din timpul regimului Gheorghe Gheorghiu-Dej I. Internarea în unitățile de muncă (1950-1952)*, în „Caietele Consiliului Național pentru Studiul Arhivelor Securității (CNSAS)”, Anul VII, nr. 2 (14)/2014, p. 11.

sunt în obiectivele noastre pe linia respectivă, și nu foștii legionari în general, care sunt pasivi din acest punct de vedere, dar azi se manifestă dușmănos. Aceștia din urmă se pot încadra în prevederile circularei 100 Cabinet. În același sens trebuie înțeleasă și propoziția «cei ce au făcut parte din organizațiile subversive». Aceasta înseamnă că numai cei care intră în obiectivele noastre nu pot fi încadrați. Dacă anumite elemente care au făcut parte din astfel de organizații sunt astăzi libere (și-au ispășit pedeapsa, nu au putut fi dovediți etc), dar se manifestă dușmănos și intră în prevederile circularei, ei vor fi încadrați”¹.

În cazul membrilor Partidului Muncitoresc Român, propunerile de internare în unitate de muncă ale Direcțiilor regionale de securitate se făceau numai după ce a fost consultat și s-a căzut de acord cu secretarul județean de partid. În ordin se atrăgea atenția asupra eventualelor abuzuri, adică să nu se trimită persoane în unități de muncă pe bază „de informații nereale, rău intenționate sau chiar interesate”. Organele de securitate trebuiau să fie atente acolo unde „infractorul” era muncitor sau țăran sărac. În privința bunurilor celor internați în unități de muncă au fost elaborate instrucțiuni în care se prevedeau următoarele: persoanelor care erau ridicate li se făcea percheziție domiciliară; bunurile mobile ale celor care nu locuiau împreună cu familia, urmau a fi predate, la indicația scrisă a celui internat, făcându-se în acest sens un proces-verbal; pentru familiști, bunurile rămâneau la dispoziția familiei. În momentul arestării, apartamentul celui ridicat se sigila conform procedurii penale, urmând a se preda bunurile mobile, cu inventar, persoanei indicate de cel ridicat. Apartamentele celor internați cu o durată mai mare de 6 luni erau puse la dispoziția spațiului locativ. La eliberare acesta urmând să le procure locuințe. Persoanele ridicate pentru 6 luni le rămânea locuința până la întoarcere, în cazul când nu aveau spațiu excedentar. Dacă spațiul locativ era mare atunci se proceda ca la cei cu pedepse mai mari de 6 luni, adică locuința era preluată. Locuințele celor familiști internați în unități de muncă erau sesizate Spațiului Locativ, care aprecia dacă era cazul a fi evacuată familia, dându-i altă locuință, sau putea rămâne pe loc².

În cele ce urmează voi prezenta propunerile făcute de Serviciul Securității Poporului Bistrița la data de 19 august 1950, prin semnăturile Maiorului de Securitate Gligor Viorel și a Locotenentului de Securitate Vancea Emil, redactând materialul după cum urmează: numele și pronumele celui propus, locul și data nașterii, domiciliul, originea socială, profesiunea, apartenența politică, motivele și perioada propusă.

În numărul trecut al revistei au fost câteva omisiuni din cauza lipsei unor date din fondul studiat. Găsind datele lipsă într-un al fond, revenim în acest număr cu completările necesare, pentru a întregi studiul acesta referitor la unitățile de mun-

¹ *Ibidem*, pp. 12-13.

² *Ibidem*, pp. 13-14.

PROPUNERI CU ELEMENTELE PENTRU ÎNCADRARE ÎN ORDINUL NR. 100/C,
CABINET U.M. DIN RAZA SERVICIULUI SECURITĂȚII POPORULUI BISTRITĂ

că forțată.

Primul set era lipsă de la poziția nr. 5 la poziția 14, date pe care le prezentăm în cele ce urmează:

6. MOLDOVAN VARVARA

- Budacul de Sus, județul Năsăud, 5.10.1912;
- Budacul de Sus, județul Năsăud;
- Agricultor mijlocaș;
- Casnică;
- În trecut și în prezent neîncadrată;
- A făcut propagandă pe linia greco-catolică pentru rezistență. instiga pentru sabotarea planului de stat. Lansase zvonuri alarmiste că Apusul va cuceri Răsăritul.
- 1 an¹.

7. MITREA GRIGORE

- Gledin, Năsăud, 10.06.1895;
- Gledin, Năsăud;
- Chiabur;
- Agricultor chiabur;
- În trecut PNT-Maniu, în prezent neîncadrat;
- La alegerile din 1946 rupea afișele BPD-ului, regalist, a lansat zvonuri alarmiste, instiga împotriva colectivizării, lua parte întotdeauna la acțiuni huliganice;

- 2 ani².

8. TODORAN IGNAT

- Gledin, Năsăud, 24.09.1909;
- Gledin, Năsăud;
- Țăran mijlocaș;
- Agricultor chiabur;
- În trecut PNT-Maniu, în prezent neîncadrat;
- La alegerile din 1946 a susținut PNT, înjura partidul și regimul, a bătut activiști UTM. A sabotat campania de însămânțări făcând propagandă împotriva colectivizării. Avea manifestări în public;

- 2 ani³.

9. ANDRASI GHEORGHE

- Sighișoara, Târnava Mare, 12.02.1907 (1907.12.II ?);
- Bistrița, strada Republicii, nr. 10;

¹ Arhiva CNSAS, Fond documentar referitor la persoane din regiunea Cluj propuse a fi internate în Colonii de Muncă – 1950, Dosar 000126, vol. I, partea a II-a, p. 1, poz. 6.

² *Ibidem*, poz. 7.

³ *Ibidem*, poz. 8.

ALEXANDRU DĂRĂBAN

- Muncitor;
 - Tâmplar patron;
 - În trecut Nylosist, în prezent exclus din PMR și UPM;
 - Fiind președinte a UPM a introdus elemente dușmănoase și lucra împotriva liniei partidului. Lansa zvonuri alarmiste împotriva colectivizării. Aducea injurii partidului, preamărind pe anglo-americani;

- 1 an¹.

10. KROZMAN SIMION

- Lechința, Năsăud, 23.05.1920;
 - Bistrița, strada Malinovski, nr. 20;
 - Chiabur;
 - Fără ocupație, proprietar de moară;
 - În trecut sionist, în prezent neîncadrat;
 - Chiabur proprietar de moară, manifestări ostile regimului actual, răspândește diferite zvonuri alarmiste, a fost semnalat că are valută străină. Îndemna pe evrei pentru emigrare în statul Israel;

- 2 ani².

11. BULZ VASILE

- Romuli, Năsăud, 22.04.1896;
 - Bistrița, strada Andrei Mureșanu, nr. 40;
 - Țăran mijlocăș;
 - Pensionar militar;
 - În trecut simpatizant a partidelor istorice, în prezent neîncadrat;
 - În timpul dominației hortiste a fost atașat regimului hortist, în 1944 a ajutat la strângerea evreilor de unde și-ar fi însușit valori cu ocazia perchezițiilor. A avut manifestări ostile împotriva regimului;

- 2 ani³.

12. SLAGEANU IOAN

- Bistrița-Bârgăului, 7.05.1925;
 - Bistrița-Bârgăului, Năsăud;
 - Țăran mijlocăș;
 - Predicator penticostal;
 - În trecut și în prezent neîncadrat;
 - Activitate sectară, răspânditor de zvonuri alarmiste, instigări împotriva regimului pentru nepredarea cotelor și neîndeplinirea planului de muncă;

- 1 an⁴.

¹¹¹ *Ibidem*, poz. 9.

² *Ibidem*, poz. 10.

³ *Ibidem*, poz. 11.

⁴ *Ibidem*, poz. 12.

PROPUNERI CU ELEMENTELE PENTRU ÎNCADRARE ÎN ORDINUL NR. 100/C,
CABINET U.M. DIN RAZA SERVICIULUI SECURITĂȚII POPORULUI BISTRIȚA

13. BOGDAN ILIE

- Codafiești(?) - Botoșani, 17.07.1919;
- Bistrița, strada Ștefan Octavian Iosif, nr. 10;
- Țăran mijlocaș;
- Funcționar;
- În trecut și în prezent neîncadrat;
- S-a manifestat ostil regimului, răspândind zvonuri alarmiste, aducând

insulte guvernului și regimului;

- 1 an¹.

După poziția nr. 13 se trece la poziția 24.

24. ROZENFELD NECHITA

- Herina, Năsăud, 21.01.1920;
- Herina, Năsăud;
- Chiabur;
- Agricultor chiabur;
- În trecut nu a făcut politică, în prezent neîncadrat;
- Instigări împotriva colectărilor, la fel cu colectivizarea, răspândire de

zvonuri în legătură cu războiul și zvonuri cu plecarea evreilor;

- 1 an².

25. MATEI ALEXANDRU

- Monor, Năsăud, 19.08.1905;
- Monor, Năsăud;
- Țăran mijlocaș;
- Agricultor chiabur;
- În trecut simpatizant PNT-Maniu, în prezent neîncadrat;
- A adus injurii PMR, instigări în legătură cu colectivizarea și răspândiri de

zvonuri alarmiste. Instigări împotriva campaniei agricole;

- 2 ani³.

26. ROȘU GHEORGHE

- Costești-Baia, 20.02.1910;
- Domnești, Năsăud;
- Țăran;
- Magaziner GAS;
- În trecut neîncadrat, în prezent neîncadrat;
- Manifestări ostile față de regim, manifestări antimuncitorești, insulte aduse

clasei muncitoare și partidului, instigări împotriva colectivizării;

¹¹ *Ibidem*, poz. 13.

² *Ibidem*, p. 2, poz. 24.

³ *Ibidem*, poz. 25.

- 2 ani¹.

27. RUSU MIRCEA

- Nepos, Năsăud, 30.09.1920;

- Bistrița, strada 13 Decembrie, nr.38;

- Mic burghez;

- Funcționar;

- În trecut și în prezent neîncadrat;

- Atitudine antimuncitorească, manifestări regaliste, insulte aduse guvernului și partidului și Uniunii Sovietice;

- 1 an².

28. TATIN VASILE

- Recea-Sălaj, 22.04.1909;

- Bistrița, strada Malinovski, nr. 27;

- Țăran mijlocăș;

- Fără ocupație, fost restaurator;

- În trecut și în prezent neîncadrat;

- Manifestări împotriva URSS, injurii aduse guvernului și membrilor de partid, răspânditor de zvonuri alarmiste, fost restaurator;

- 2 ani³.

29. UILEAN SIMION

- Șieu, Năsăud, 27.03.1920;

- Șieuț, Năsăud;

- Chiabur;

- Agricultor chiabur;

- În trecut simpatizant PNT, în prezent neîncadrat;

- Instiga țăranii împotriva măsurilor guvernului împotriva colectivizării. Răspândea zvonuri, sustrăgea uium de la moară și cazanul de țiucă, proprietatea lui, este chiabur;

- 2 ani⁴.

30. BECHIE PAVEL

- Bistrița, 20.05.1916;

- Bistrița;

- Cârciumar;

- Cârciumar;

- În trecut simpatizant PNT Maniu, în prezent neîncadrat;

- Manifestări antimuncitorești, insulte ironice aduse clasei muncitoare cu oca-

¹ *Ibidem*, poz. 26.

² *Ibidem*, poz. 27.

³ *Ibidem*, poz. 28.

⁴ *Ibidem*, poz. 29.

PROPUNERI CU ELEMENTELE PENTRU ÎNCADRARE ÎN ORDINUL NR. 100/C,
CABINET U.M. DIN RAZA SERVICIULUI SECURITĂȚII POPORULUI BISTRIȚA

zia mitingurilor. Instigări împotriva colectărilor, răspândiri de zvonuri în legătură cu războiul;

- 2 ani¹.

31. SZABO FRANCISC

- Sărata, Năsăud, 1.01.1909;

- Țigău, Năsăud;

- Țăran mijlocăș;

- Agricultor chiabur;

- Simpatizant hortist, în prezent neîncadrat;

- Sabota campania de însămânțări, zvonuri în legătură cu schimbarea regimului, șovinism, instigări împotriva colectivizării agriculturii;

- 2 ani².

32. DRAGOMIR DUMITRU

- Vale, Sibiu, 12.11.1889;

- Dipșa, Năsăud;

- Țăran mijlocăș;

- Agricultor chiabur;

- În trecut neîncadrat, în prezent exclus din PMR;

- Fost în URSS, a lansat o serie de zvonuri împotriva colectivizării, atitudine dușmănoasă regimului;

- 1 an³.

După poziția nr. 32 se trece la poziția 41.

41. MOLDOVAN POMPEI

- Cepari, Năsăud, 31.07.1919;

- Cepari, Năsăud;

- Țăran sărac;

- Viticultor;

- În trecut și în prezent neîncadrat;

- Sergent-major deblocat, fost la Batalionul de Securitate fiind dat afară după cond. de 3 luni se manifestă ostil și bate muncitorii, șovinist, dușmănos regimului;

- 2 ani⁴.

42. PUPĂZĂ NICOLAE [a] lui Gheorghe

- Bichigiu, Năsăud, 31.05.1901;

- Telciu, Năsăud;

- Chiabur;

¹ *Ibidem*, poz. 30.

² *Ibidem*, poz. 31.

³ *Ibidem*, poz. 32.

⁴ *Ibidem*, p. 3, poz. 41.

ALEXANDRU DĂRĂBAN

- Agricultor chiabur;
 - În trecut PNL Brătianu, în prezent neîncadrat;
 - Instiga contra autorităților. Lansa zvonuri alarmiste despre un al treilea război și schimbarea regimului;

- 2 ani¹.

43. PUPĂZĂ NICOLAE [a] lui Teodor

- Telciu, Năsăud, 15.12.1920;

- Telciu, Năsăud;

- Chiabur;

- Agricultor chiabur;

- În trecut PNL Brătianu, în prezent neîncadrat;

- Lansa zvonuri alarmiste prin bancuri și batjocorește conducerea actuală. A sabotat înșămânțările, nutrește idei de răzbunare în caz de schimbare a regimului, este șovin;

- 2 ani².

44. BICHIGEAN GHEORGHE

- Telciu, Năsăud, 22.03.1888;

- Telciu, Năsăud;

- Chiabur;

- Agricultor chiabur;

- În trecut PNL Brătianu, în prezent neîncadrat;

- A sabotat înșămânțările, a avut legături cu fugari politici, a lansat zvonuri alarmiste despre începerea războiului la 23 august și că se va strânge recolta de către Guvern;

- 1 an³.

45. STEINER LAZAR

- Telciu, Năsăud, 30.05.1904;

- Telciu, Năsăud;

- Chiabur;

- Comerciant;

- În trecut sionist, în prezent neîncadrat;

- Instiga la sabotaje economice. Lansa zvonuri alarmiste făcând propagandă pentru a pleca evreii în Palestina;

- 2 ani⁴.

46. BULZ IOAN

- Romuli, Năsăud, 5.02.1908;

¹ *Ibidem*, poz. 42.

² *Ibidem*, poz. 43.

³ *Ibidem*, poz. 44.

⁴ *Ibidem*, poz. 45.

PROPUNERI CU ELEMENTELE PENTRU ÎNCADRARE ÎN ORDINUL NR. 100/C,
CABINET U.M. DIN RAZA SERVICIULUI SECURITĂȚII POPORULUI BISTRIȚA

- Romuli, Năsăud;
- Chiabur;
- Agricultor chiabur;
- În trecut PNT Maniu, în prezent neîncadrat;
- A sabotat muncile obștești. Instiga contra colectărilor. Preaslăvea regimul fascist și lansa zvonul despre război și schimbarea regimului actual;

- 2 ani¹.

47. MOȚ TĂNASE

- Romuli, Năsăud, 15.06.1903;
- Romuli, Năsăud;
- Chiabur;
- Agricultor chiabur;
- În trecut PNL Brătianu, în prezent exclus PMR;
- A avut o armă militară ascunsă așteptând schimbarea regimului. În 1944 a condus pe un drum subminat un camion sovietic. Insulta regimul și partidul comunist;

- 2 ani².

48. HABIC GHEORGHE

- Mocod, Năsăud, 16.01.1901;
- Mocod, Năsăud;
- Chiabur;
- Agricultor chiabur;
- În trecut simpatizant PNT Maniu, în prezent neîncadrat;
- Instiga populația contra colectivizării luând în balon regimul de azi, lansa zvonuri alarmiste despre un al treilea război și schimbarea regimului;

- 2 ani³.

49. FILIMON IOAN

- Mocod, Năsăud, 1.02.1908;
- Mocod, Năsăud;
- Chiabur;
- Agricultor chiabur;
- În trecut simpatizant PNT Maniu, în prezent neîncadrat;
- Instiga contra colectivizării. Lansa zvonuri alarmiste despre un al treilea război mondial și schimbarea regimului;

- 2 ani⁴.

¹ *Ibidem*, poz. 46.

² *Ibidem*, poz. 47.

³ *Ibidem*, poz. 48.

⁴ *Ibidem*, poz. 49.

50. FĂTU IOAN

- Tăure, Năsăud, 2.03.1900;
- Tăure, Năsăud;
- Chiabur;
- Pensionar agricultor chiabur;
- În trecut simpatizant PNT Maniu, în prezent exclus PMR;
- A făcut sabotaj economic, a făcut instigări contra colectivizării, lansa zvonuri alarmiste despre schimbarea regimului și începerea un al treilea război mondial;

- 2 ani¹.

După poziția nr. 50 se trece la poziția 62.

62. OANEA ALEXANDRU

- Sângeorz-Băi, Năsăud, 15.11.1904;
- Sângeorz-Băi, Năsăud;
- Mijlocaș;
- Agricultor;
- În trecut cuzist, în prezent neîncadrat;
- Nesupus la chemările comitetului, bârfește conducerea și partidul, a făcut propagandă contra înființării gospodăriei colective;

- 1 an².

63. COȘBUC VIRGIL

- Leșu, Năsăud, 18.11.1904;
- Leșu, Năsăud;
- Mic burghez;
- Agricultor;
- În trecut PNL, în prezent neîncadrat;
- Bârfeea conducerea și partidul, a lansat zvonuri că vin americanii și va fi război. Avea manifestări antisemite;

- 1 an³.

64. DOMIDE GHERASIM

- Rodna, Năsăud, 7.11.1904;
- Rodna, Năsăud;
- Mijlocaș;
- Agricultor;
- Șef de cuib legionar în trecut, în prezent neîncadrat;
- A făcut propagandă contra unificării bisericii, lansator de zvonuri alarmiste, bârfește regimul și partidul, naționalist șovin contra maghiarilor;

¹ *Ibidem*, poz. 50.

² *Ibidem*, p. 4, poz. 62.

³ *Ibidem*, poz. 63.

PROPUNERI CU ELEMENTELE PENTRU ÎNCADRARE ÎN ORDINUL NR. 100/C,
CABINET U.M. DIN RAZA SERVICIULUI SECURITĂȚII POPORULUI BISTRITȚA

- 2 ani¹.

65. CHITIGOI GHEORGHE

- Doftana, Bacău, 29.07.1895;

- Rodna, Năsăud;

- Mic burghez;

- Funcționar;

- În trecut fost cuzist, în prezent neîncadrat;

- Manifestări fățișe contra regimului, bârfește partidul, lansează zvonuri că americanii vor începe războiul, are intenția de a organiza un complot;

- 2 ani².

66. MARTI LEON

- Feldru, Năsăud, 13.04.1889;

- Feldru, Năsăud;

- Chiabur;

- Agricultor chiabur;

- În trecut PNL, în prezent neîncadrat;

- Nesupus la colectare, a fost dat în judecată, bârfește partidul și conducerea, lansează zvonuri că va începe războiul;

- 2 ani³.

67. CIOCAN GRIGORE

- Sângeorz-Băi, Năsăud, 9.03.1909;

- Sângeorz-Băi, Năsăud;

- Mijlocaș;

- Agricultor;

- În trecut PNL, în prezent neîncadrat;

- Nesupus la colectare și muncile comunale, bârfește și înjură partidul, a lansat zvonuri cu privire la război;

- 1 an⁴.

68. MARICA EMIL

- Sângeorz-Băi, Năsăud, 20.05.1905;

- Sângeorz-Băi, Năsăud;

- Chiabur;

- Fără profesie;

- În trecut legionar, în prezent neîncadrat,

- A lansat zvonuri că se va începe războiul, bârfește partidul și conducătorii,

¹ *Ibidem*, poz. 64.

² *Ibidem*, poz. 65.

³ *Ibidem*, poz. 66.

⁴ *Ibidem*, poz. 67.

mare exploatator;

- 2 ani¹.

69. BANYAI CAROL

- Cârlibaba, Câmpulung, 15.12.1894;

- Rodna, Năsăud;

- Mic burghez;

- Funcționar;

- În trecut Imredist, în prezent neîncadrat;

- A fost președintele Imredi în plasa Rodna, a fost exclus din PMR, a lansat zvonuri că va începe războiul, mare șovinist maghiar;

- 2 ani².

70. CIROIE (CÂRCEIE ?) IOAN

- Maieru, Năsăud, 12.08.1898;

- Maieru, Năsăud;

- Chiabur;

- Cârciumar;

- În trecut Manist, în proces neîncadrat;

- Mare exploatator, lansa zvonuri că se schimbă regimul și că începe războiul, bârfește partidul și conducerea;

- 2 ani³.

71. BAGIU GHEORGHE

- Leșu, Năsăud, 6.05.1906;

- Leșu, Năsăud;

- Mijlocaș;

- În trecut PNT, în prezent neîncadrat;

- Lansa zvonuri în legătură cu războiul spunând că se schimbă regimul, bârfește partidul și guvernul, nu se supune la măsurile luate de autorități;

- 1 an⁴.

72. ȚIGĂROIU PETRU

- Mureșenii-Bârgăului, Năsăud, 20.04.1902;

- Mureșenii-Bârgăului;

- Chiabur;

- Agricultor chiabur;

- În trecut PNT, în prezent neîncadrat;

- A lansat zvonuri, bârfește partidul și conducerea, înjura partidul și conducerea RPR;

¹ *Ibidem*, poz. 68.

² *Ibidem*, poz. 69.

³ *Ibidem*, poz. 70.

⁴ *Ibidem*, poz. 71.

PROPUNERI CU ELEMENTELE PENTRU ÎNCADRARE ÎN ORDINUL NR. 100/C,
CABINET U.M. DIN RAZA SERVICIULUI SECURITĂȚII POPORULUI BISTRITȚA

- 2 ani¹.

73. SUCILĂ IACOB

- Mureșenii-Bârgăului, Năsăud, 29.11.1921;

- Mureșenii-Bârgăului;

- Chiabur;

- Agricultor chiabur;

- În trecut PNT, în prezent neîncadrat;

- Bârfea partidul și conducătorii, înjura conducătorii, propagandă contra colectivizării, nu se supune măsurilor luate de guvern și partid;

- 2 ani².

Măsura internării cetățenilor în unități de muncă s-a făcut fără sentință judecătorească, prin Decizie a MAI, și a fost luată în baza unor acte normative (decrete ale Prezidiului Marii Adunări Naționale, hotărâri ale Consiliului de Miniștri) care nu au fost publicate în organul oficial al statului, deoarece încălcau prevederile Constituției Republicii Populare Române din 13 aprilie 1948, care cuprindeau garanții privind libertatea persoanei, inviolabilitatea domiciliului, dreptul la apărare și la petiție. De exemplu, art. 28 din Constituție stipula că „Libertatea individuală a cetățenilor este garantată. Nimeni nu poate fi arestat și deținut mai mult de 48 de ore fără un mandat al parchetului, al organelor de instrucție, stabilite de lege sau autorizarea instanțelor judecătorești, conform prevederilor legii”, iar art. 30 stipula că „Nimeni nu poate fi condamnat și ținut a executa o pedeapsă decât în baza hotărârii judecătorești, pronunțate în conformitate cu legea”. Împotriva internărilor în unitate de muncă nu a fost prevăzută nici o cale de atac, „care să verifice legalitatea și temeinicia luării acestor măsuri, ceea ce era în flagrantă contradicție cu prevederile Constituției referitoare la dreptul de apărare”³.

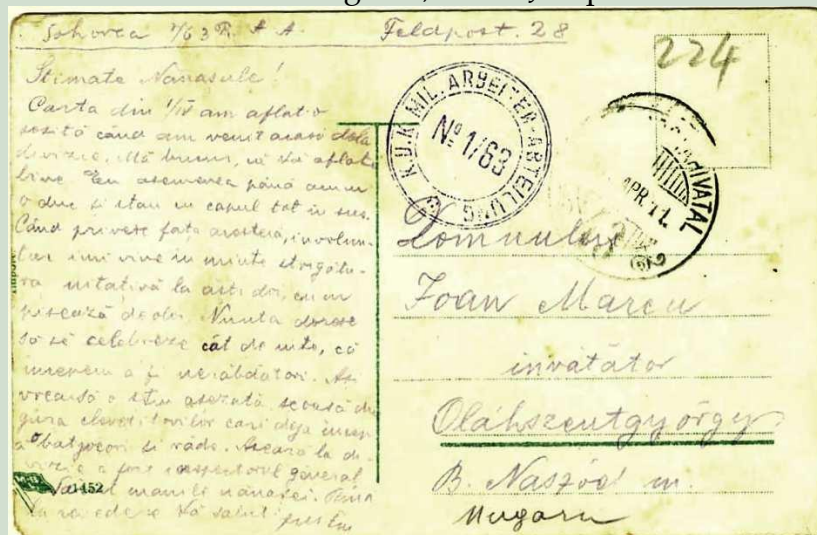
¹ *Ibidem*, poz. 72.

² *Ibidem*, poz. 73.

³ Nicoleta Ionescu-Gură, *op. cit.*, p. 48.

Carte poștală reprezentând pe Împăratul Germaniei, Wilhelm al II-lea și Împăratul Austro-Ungariei, Franz Joseph I

11 aprilie 1915

Stimate Nănașule!

Cartea din 1/IV am aflat-o acasă de la divizie. Mă bucur că vă aflați bine. Eu de asemenea până acum o duc și stau cu capul tot în sus. Când privesc fața acesteia, involuntar îmi vine în minte strigătura: uitați-vă la aști, cum pisează de oloi (ulei, s. n.). nunta doresc să se celebreze cât de iute, că începem a fi nerăbdători. Aș vrea să o știu așezată, scoasă din gura clasei elevilor care deja încep a o batjocori și râde.

Aseară la divizie a fost inspectorul general Pană.

Sărut mâinile nănașei. La revedere. Vă salut, Iustin.

Adresată de **Iustin Sohorca**, din Regimentul 63 Infanterie Bistrița, domnului învățător Ioan Marcu din Sângeorz-Băi

(Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud, Fond Învățător Ioan Marcu – Aducem mulțumiri d-lui Imre-Károly Tar pentru fotografii și pentru traducerea textelor de pe cărțile poștale)

**Revistă sprijinită și finanțată de:
CONSILIUL LOCAL SÂNGEORZ-BĂI
CENTRUL CULTURAL „JUSTIN SOHORCA” SÂNGEORZ-BĂI**

„... Spre deosebire de alți ani, acum avem *un privilegiu*. Acela al intimității cu Hristos... Hristos învie în intimitate. Și ne oferă bucuria unei întâlniri intime. Vine sub acoperișul sufletului nostru, pentru a se sălășlui. Ne dă vestea cea bună și ne împlinește. Ce privilegiu! De la Zaheu încoace, puțini l-au mai avut. Ca el, suntem și noi uimiți. Nici noi nu ne-am dorit să-L primim întru totul pe Domnul, să-L confiscăm, să-L facem oaspete doar pentru noi. Poate nu ne-am cocoțat nici măcar în sicomor ca să-l vedem. Am ieșit doar la balcon. Și el a venit! Păstrând distanța regulamentară, nu din pricini de pandemie, ci din delicatețe. Căci Hristos nu dă buzna în sufletele noastre, ci așteaptă să fie chemat, excesiv de politicoasă câteodată... Ce să-i faci, meteahnă domnească... Așadar, nu trebuie decât să curățim păianjenii păcatului de pe barierele sufletelor noastre, să dăm cu cârpa pe colbul și funinginea păcatului ce s-a așternut aici și să fim gata! Minune! Hristos va învia și în sufletele noastre! Facă-se ele testimonianță întregii lumi!

HRISTOS A ÎNVIAT!

Ieromonahul Maxim

**ISSN 2285-8229
ISSN-L 2285-8229**